

TÜRK İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA BİLİRKİŞİ RAPORLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE YARGISAL DENETİMİ

THE LEGAL NATURE AND JUDICIAL REVIEW OF EXPERT REPORTS IN TURKISH ADMINISTRATIVE PROCEDURE LAW

Cihan YÜZBAŞIOĞLU*

Özet: İdarenin faaliyet alanının çeşitlenerek artmasının bir sonucu olarak bu faaliyetlerden doğan uyuşmazlıkların çözümünde mahkemelerin hukuk bilgisi yetersiz kalmakta, uyuşmazlık konusu maddi olaya ilişkin teknik ve özel değerlendirme yapılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaç adli yargıda olduğu gibi idari yargılama usulünde de bilirkişilik müessesesi ile giderilmektedir. Yargı mercileri bir yandan çözümü teknik ve özel bilgi gerektiren uyuşmazlıklarda bilirkişi görüşü alınmasını zorunlu tutarken diğer yandan bilirkişi görüşü alınabilecek halleri kapsam yönünden sınırlama, bu sayede yargı yetkisini muhafaza etme yönünde eğilim sergilemektedir. Ayrıca İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda bilirkişilik müessesesinin düzenlenmemesinin ve bu hususta Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na referans yapılmış olmasının bir sonucu olarak gerek tabi olduğu ilkeler ve gerek uygulanan usul bakımından adli yargıda benimsenen kuralların çoğunlukla idari yargılama usulünde de geçerli olduğu söylenebilecektir. Buna karşılık Danıştay, bilirkişilik müessesesine yönelik adli yargıda geçerli olan kuralları idari yargılama usulünün kendine özgü özellikleriyle yorumlamakta ve zaman zaman farklı uygulamalar benimsemektedir. Yargı mercileri çoğu zaman bilirkişi raporuna uygun şekilde hüküm kurmakta olduğundan, uygulamada bilirkişi raporlarının verilen hüküm üzerinde doğrudan etkisinin bulunduğu yadsınmaz bir gerçektir. Bu durum ise söz konusu raporların da yargı mercileri tarafından denetlenmesini bir zorunluluk haline getirmektedir. İdari yargılama usulünde bilirkişi raporları gerek Danıştay ve gerek Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından organik, biçimsel ve içeriksel yönden denetime tabi tutulmaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı, cyuzbasioğlu@gsu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7740-5677, Makalenin Gönderim Tarihi: 21.11.2024, Kabul Tarihi: 23.01.2024

Anahtar Kelimeler: Bilirkişi Raporu, Yargısal Denetim, Bağlayıcılık, Teknik ve Özel Bilgi, Yargı Yetkisinin Devri

Abstract: As a result of the diversification and increase in the field of activity of the administration, the legal knowledge of the courts became insufficient in the resolution of disputes arising from these activities and the need for technical and special evaluation of the subject to the dispute emerges. This requirement is met by the institution of expert witness in administrative judicial procedure as well as in the ordinary judiciary. While the judicial authorities, on the one hand, require expert opinion in disputes whose resolution needs technical and specialized knowledge, on the other hand, they tend to limit cases where expert opinion is obtained in terms of scope, thus preserving their jurisdiction. In addition, as a result of the fact that the institution of expert witness is not regulated in the Law No. 2577 and a reference is made to the Code of Civil Procedure, it can be said that the rules adopted in the ordinary judiciary in terms of both the principles and the procedure applied are mostly valid in the administrative judicial procedure. However, the Council of State interprets the rules applicable in the ordinary judiciary with the specific characteristics of the administrative procedure and adopts different practices from time to time. In practice it is an undeniable fact that expert reports have a direct effect on the judgement, since the judicial authorities often render judgements in accordance with the expert report. This situation makes it an obligation for the judicial authorities to review also these reports. In administrative judicial procedure, expert reports are subject to organic, formal and contextual review by the Council of State, the Constitutional Court and the European Court of Human Rights.

Keywords: Expert Report, Judicial Review, Binding, Technical and Special Knowledge, Delegation of Judicial Power

GİRİŞ

Medeni ve ceza yargılama hukukunda olduğu gibi idari yargıda da uyuşmazlıkların çözümünde hukuki bilgi dışında teknik ve uzmanlık gerektiren bilgiye ihtiyaç duyulabilmektedir. Bu hallerde, hâkimin ilgili alanda uzman kişinin bilgisine ihtiyacı doğmaktadır. Hâkim, hukuk bilgisi dışında kalan bu teknik bilgi ve uzmanlığı edinererek uyuşmazlığı çözmek adına bilirkişiden görüş almaktadır. İdari faaliyetlerin kapsamının çeşitlenerek artması sonucunda, uyuşmazlıkların çözümünde bilirkişi görüşü alınmasına yönelik ihtiyaç da giderek büyümektedir. Bu sebeple, bilirkişilik müessesesinin idari yargılama hukukunda önemli bir konumunun olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun [İYUK] 31. maddesi, idari yargılama hukukunda bilirkişilik müessesesinin uygulamasının tabi olduğu usul ve esaslar bakımından 6100 sayılı Hu-

kuk Muhakemeleri Kanunu'na [HMK] atf yapmaktadır. Bu nedenle, idari yargılama hukukunda bilirkişilik uygulamaları bakımından esas olarak HMK'da düzenlenen esas ve usuller uygulanmaktadır. Bunun yanında, bilirkişilerin nitelikleri, eğitimi, seçimi ve denetimine ilişkin usul ve esaslar ile bilirkişilik için oluşturulan kurumsal yapı 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu ile Bilirkişilik Yönetmeliği'nde¹ düzenlenmiştir.

6754 sayılı Kanun'un 2. maddesinde bilirkişinin tanımı, "çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvuru alan gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi" şeklinde ifade edilmiştir. Öğretide ise bilirkişi, "tecrübe prensipleri hakkında eksik olan bilgiyi veren ve bu tecrübe prensiplerine dayanarak sabit olan bir olaydan sonuçlar çıkaran veya kendi özel bilgisine dayanarak uyuşmazlık konusu olayları tespit eden kişi";² "çözümü hakim tarafından bilinmeyen özel ve teknik bilgiyi gerektiren hallerde, mahkemece oy ve görüşüne başvuru alan üçüncü kişi";³ "uyuşmazlığın halli bakımından önem taşıyan ve doğruluğunun anlaşılabilmesi hukuki bilgi dışında özel ya da teknik bilgi gerektiren çekişmeli bir vakıa iddiasının doğru olup olmadığı için görüş ve değerlendirmesine başvuru alan kişi";⁴ "bir davanın dayandırıldığı vakıaların değerlendirilerek sonuçlar çıkarılmasında özel ve teknik bilgiye ihtiyaç duyulması nedeniyle hakim tarafından bilgisine ve görüşüne başvuru alan ve yaptığı araştırmalar sonucu elde ettiği bilgiler ile hakime yardımcı olan uzman kişi";⁵ "bir uyuşmazlığın temelini oluşturan olgu ve olayların saptanması, aydınlanması ve değerlendirilmesinde teknik saptamalar yaparak yargıca yardımcı olan kişi"⁶ olarak tanımlanmıştır. Danıştay da bilirkişiyi, "davanın çözümünün gerektirdiği özel ve teknik bilgiyi yargıca sağlayan kişi ..." olarak tanımlamıştır.⁷

¹ Resmî Gazete, T. 03.08.2017, S. 30143.

² Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Muhammet Özkes, Medeni Usul Hukuku, 12. bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2024, s. 424.

³ Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 3, 6. baskı, Demir-Demir, İstanbul, 2001, s. 2622.

⁴ Murat Atalı, İbrahim Ermenek, Ersin Erdoğan, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 525.

⁵ Yahya Deryal, Türk Hukukunda Bilirkişilik, 6. bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 44.

⁶ Hasan Köroğlu, Türk Mahkemelerinde Bilirkişilik ve Bilirkişi Kurumları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001, s. 31.

⁷ Danıştay 3. Dairesi, T. 25.06.2007, E. 2006/2624, K. 2007/2106, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

HMK'nun 284. maddesi uyarınca bilirkişi 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu [TCK] anlamında kamu görevlisidir. Ancak, mahkemece bilirkişi olarak belirlenen kişiler salt bu görevlendirme sebebiyle idare hukuku anlamında kamu görevlisi haline gelmezler.⁸ Bilirkişilere karşı veya bilirkişilik faaliyetinin icrası sırasında işlenen suçlar TCK anlamında kamu görevlisine karşı yahut kamu görevlisi tarafından işlenmiş adedilir.⁹ Her ne kadar idare hukuku anlamında kamu görevlisi olmadıkları kabul edilse de bilirkişiler hakkında ayrı bir disiplin sorumluluğu rejimi uygulanmaktadır.¹⁰

Bu çalışmada idari yargılama hukukunda bilirkişi raporlarının tabii olduğu hukuk ile yargısal denetimi incelenecek olup, esasında monografik bir esere konu olabilecek bilirkişilik müessesesi bütün olarak ele alınmamaktadır. Yine bilirkişilerin hakları, yetkileri ve ücretleri gibi konular çalışmanın kapsamı dışında tutulmuş; bu hususlara bilirkişi raporlarının oluşumunu ve içeriğini etkilediği ölçüde yer verilmiştir. Çalışmada esas olarak bilirkişi raporları ile bunların sonuç ve etkileri değerlendirme konusu yapılmıştır. Öte yandan, bilirkişinin ve bilirkişi raporlarının medeni yargılama hukukundaki rolü öğretide çokça tartışılmış; yargı kararlarına konu olmuştur. Gerek İYUK madde 31'in HMK'ya yaptığı atf ve gerek idari yargılama hukukuna kıyas yoluyla ışık tutması adına çalışma içerisinde yer yer medeni yargılama hukuku öğretisi ve içtihadı da değerlendirme konusu yapılacaktır.

⁸ Bilirkişinin kamu görevlisi olarak nitelendirilmesine yönelik görüş için bkz. Süha Tanrıver, "Bilirkişinin Sorumluluğu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 56, 2005, s. 147.

⁹ Özdemir, s. 433. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 276. maddesine göre, yargı mercileri veya suçtan dolayı kanunen soruşturma yapmak veya yemin altında tanık dinlemek yetkisine sahip bulunan kişi veya kurul tarafından görevlendirilen bilirkişinin gerçeğe aykırı mütalaada bulunması halinde hapis cezasına hükmolunur.

Ayrıca, bilirkişi raporunun kasten gerçeğe aykırı şekilde düzenlendiğinin ceza mahkemesince kabul edilerek kesinleşmesi ihtimalinde, bu durum yargılamanın sebebi teşkil etmektedir. (Çağla Tansuğ, *İdari Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 53.)

¹⁰ Hüseyin Melih Çakır, *Bilirkişinin Disiplin Sorumluluğu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

I. İDARİ YARGILAMA USULÜNDE BİR İSPAT ARACI OLARAK BİLİRKİŞİ RAPORU ALINMASI

Mahkemeler uyuşmazlığı maddi gerçeklere uygun olarak çözmek adına ilgili konunun uzmanı bilirkişilerden görüş alma usulünü benimsemiştir. Öyle ki, teknik bilgi gerektiren hususlarda bilirkişi görüşü nihai hüküm bakımından belirleyici bir rol üstlenmiştir. Bu bakımdan, maddi gerçeğin belirlenmesi adına bilirkişi raporunun usule ve hukuka uygun düzenlenmesi (A) ve bu raporun idari yargı mercilerinin verecekleri kararlarda doğru şekilde etki doğurması (B) büyük önem arz etmektedir.

A. Bilirkişilik Faaliyetinin Yürütülüş Biçimi

Uyuşmazlığın çözümü esas olarak mahkemenin görevi olduğundan, yalnızca hukuk bilgisi ile çözümlenmesi mümkün olmayan teknik ve özel bilgi gerektiren hususlarda ve ancak konunun uzmanı bilirkişiye başvurulması mümkündür. Bu bakımdan bilirkişilik faaliyeti bilirkişilik yapabilecek kişiler ve bilirkişiye başvurulabilecek konular bakımından sınırlıdır. (1) Öte yandan, bilirkişilik faaliyetinin yürütülüşü de mevzuatta ve içtihadta öngörülen ilkelere tabi tutulmuş; (2) sıkı usul kurallarına bağlanmıştır. (3)

1. Bilirkişilik Faaliyetinin Kapsam ve Sınırları

Uyuşmazlığın çözümünde hukuk bilgisinin yeterli olmadığı halde bilirkişi deliline başvurulabileceği öngörülmüş ise de bu faaliyet gerek yürütebilecek kişiler (a) ve gerek başvurulabilecek konular (b) bakımından sınırlamalara tabi tutulmuştur.

a. Organik Yönden Sınırlama

İdari yargılama hukukunda bilirkişilik yapabilecek kişilerin kendi içerisinde farklı kategorilerde incelenmesi mümkündür. İlk kategoride, bilirkişilik bölge kurulları tarafından oluşturulan listelerde kayıtlı bilirkişiler yer almaktadır. İkinci kategori ise, bilirkişi görüşü vermekle yükümlü resmi birimler ile kuruluşlar yer almaktadır. Bunun dışında, kanunlarla bilirkişi görüşü vermekle yetkilendirilmiş kişilerden de bilirkişi raporu alınabilir.

6754 sayılı Kanun'un 7. maddesi uyarınca, her bölge adliye mahkemesinin kurulu bulunduğu yerde bir bilirkişilik bölge kurulu bu-

lunur. Bilirkişilik bölge kurulu, bilirkişiliğe kabule ve bilirkişilerin listeye kaydedilmesine karar vermekle; kayıtlı bilirkişilerin temel ve alt uzmanlık alanlarına göre bilirkişilik listelerini oluşturmakla; bilirkişilerin sicil ve listeden çıkarılmasına karar vermekle; bilirkişilerin denetimini yapmak ve performansını ölçmekle görevlidir. Bilirkişiler, bilirkişilik bölge kurulu tarafından hazırlanan listede yer alan kişiler arasından belirlenebilir. Danıştay önünde görülen uyuşmazlıklarda tüm bölge kurullarının bilirkişi listelerinde yer alan kişiler arasından görevlendirme yapılabilir.¹¹ Bölge kurulunun hazırladığı listede bilgisine başvurulacak uzmanlık dalında bilirkişi bulunmaması durumunda, diğer bölge kurullarının listelerinden; burada da bulunmaması hâlinde, 6754 sayılı Kanun'da yer alan şartları da taşımak kaydıyla listelerin dışından bilirkişi görevlendirilebilir.

Bunun yanında, kanunların görüş bildirmekle yükümlü kıldığı kişiler ile bilirkişilik yapmakla görevli idari birimler ve kuruluşlara bilirkişi olarak başvurulabilir.¹² HMK'nın 268. maddesi uyarınca bilirkişilik yapmakla yetkilendirilmiş kişi ve kuruluşlara bilirkişilik bölge kurulu tarafından hazırlanan listelerde kayıtlı bilirkişilere nazaran öncelikli olarak başvurulur.¹³ Ancak kamu görevlilerine, bağlı buldukları kurumlarla ilgili dava ve işlerde, bilirkişi olarak görev verilemez.¹⁴ Bu nedenle, bilirkişi görevlendirilmesi bakımından bunlar

¹¹ Günday, s. 422.

¹² Söz gelimi, Adli Tıp Kurumu, ticaret borsaları, yükseköğretim kurumları, Emniyet Genel Müdürlüğü merkez ve bölge kriminal polis laboratuvarları, Jandarma Kriminal Daire Başkanlığı ve grafoloji uzmanları, bölge kriminal laboratuvarları ve grafoloji uzmanları, Darphane ve Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu, borsa uzmanları ve odalardan bilirkişi görüşü alınabilir.

¹³ Köroğlu, s. 38.

¹⁴ Bu husus özellikle üyeleri Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen mülga Yüksek Sağlık Şurası bakımından tartışma yaratmaktaydı. Yüksek Sağlık Şurası 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 10. maddesi uyarınca tıbbi müdahaleler sonucu ortaya çıkan sorumluluk konusunda resmi bilirkişilik mercii olarak faaliyet yürütmüştür. 02.07.2018 tarihli ve 703 sayılı KHK'nın 25. maddesiyle Yüksek Sağlık Şurası bu yetkisini yitirmiştir.

Kamu hastanelerinde yürütülmekte olan sağlık hizmetlerinden doğan zararlar hakkında açılan tam yargı davalarında dosyanın tıbbi uygulama hatası bulunup bulunmadığı yönünden değerlendirilmek üzere Yüksek Sağlık Şurasına gönderilmekteydi. Bu durum ise, dosyayı inceleyen bilirkişi heyetinin davalı tarafından atanmış olması gibi bir sakıncayı beraberinde getirmekteydi. Bu sebeptendir ki, aşağıda inceleneceği üzere mahkemeler uygulamada Yüksek Sağlık Şurası tarafından

arasında kademelendirme yapılmış olduğunun söylenmesi yanlış olmayacaktır.¹⁵ Mevzuatta bilirkişilik yapmakla yetkilendirilmiş kişi ve kuruluşlar arasında ise başvuru önceliği bakımından derecelendirme yapılmamaktadır.¹⁶

Uygulamada ise, Danıştay içtihadında bilirkişilik yapan resmi kuruluşlar arasında bir hiyerarşi oluşturulduğu dikkat çekmektedir. Bahse konu ilişkide, Adli Tıp Kurumu'na diğer bilirkişi heyetlerine yahut bilirkişilik kuruluşlarına nazaran daha ayrıcalıklı bir konum atfedildiği gözlenmektedir.¹⁷ Söz gelimi, Danıştay ağırlıklı içtihadında uyumsuzluk konusu olayda tıbbi uygulama hatasının bulunup bulunmadığının tespitine yönelik olarak bölge kurulunca oluşturulan listeden atanan bilirkişi heyeti¹⁸ yahut Yüksek Sağlık Şurası tarafından verilen görüşlerin bir kez daha değerlendirilmek üzere Adli Tıp Kurumu'na gönderilmesine karar vermektedir.¹⁹ Bazı kararlarında ise Danıştay, *“adalet işlerinde bilirkişilik görevi yapmak üzere kurulan Adli Tıp Kurumuna niteliği belirtilen şekilde inceleme yaptırıldıktan sonra karar verilmesi gerekirken”* dosyanın farklı bir bilirkişi heyetine gönderilmesini bozma sebebi

---

değerlendirilen dosyaları, bir defa daha incelenmek üzere Adli Tıp Kurumu'na göndermek gibi bir usul benimsemişti. Yüksek Sağlık Şurası'nın, bilirkişinin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi yönünden değerlendirildiği Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. Anayasa Mahkemesi, T. 03.06.2010, E. 2009/69, K. 2010/79, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 12.10.2024).

¹⁵ Zehreddin Aslan, İrfan Barlass, Nilay Arat, Mutlu Kağıtçıoğlu, Halil Altındağ, Gamze Gümüşkaya, Mehmet Akif Bardakçı, Cihan Yüzbaşıoğlu, Madde Sistematigi ile İdari Yargılama Hukuku, 4. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 390; Ömer Ulukapı, “Bilirkişi Raporu ve Bilirkişi Raporunun Delil Olarak Değeri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 3-4, 2001, s. 194; Özdemir, s. 194. Aksi yönde Oral Mavioğlu, “Bilirkişiye Başvurma Zorunluğu ve Bilirkişi Raporları Karşısında Yargıcın Durumu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 36, S. 1-4, 1970, s. 387; Gürsel Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 3. baskı, Ekin Yayıncılık, 2018, s. 429.

¹⁶ Aksi yönde görüş için bkz. Kayıhoğlu, s. 96.

¹⁷ Danıştay 4. Dairesi, T. 07.12.2006, E. 2006/1758, K. 2006/2551; Danıştay 10. Dairesi, T. 10.04.2006, E. 2005/1870, K. 2006/2294, www.legalbank.net (Erişim: 30.09.2024). Aksi yönde karar için bkz. Danıştay 15. Dairesi, T. 27.05.2014, E. 2013/4101, K. 2014/4341, www.kazanci.com.tr (Erişim: 01.10.2024).

¹⁸ Danıştay 15. Dairesi, T. 11.03.2015, E. 2013/4509, K. 2015/1398, www.kazanci.com.tr (Erişim: 11.10.2024).

¹⁹ Danıştay 10. Dairesi, T. 23.10.1995, E. 1994/1725, K. 1995/4827, www.kazanci.com.tr (Erişim: 03.10.2024).

kabul etmiştir.²⁰ Ayrıca Danıştay, Adli Tıp Kurumu tarafından verilen bilirkişi görüşünde eksiklik yahut hukuka aykırılıklar tespit etmesi durumunda dosyayı yeniden değerlendirmek üzere tekrar Adli Tıp Kurumu'na göndermektedir.²¹ Bu yaklaşımın bilirkişilik kurumunun bağımsızlığına ve tarafsızlığına zarar verdiği ileri sürülmüştür.²²

b. İçerik Yönünden Sınırlama

Bilirkişi, raporunda çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz. 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu'nun 3. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz. Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu ve birinci fıkradaki şartları taşıdığını belgelendirmediği takdirde, bilirkişilik siciline ve listesine kaydedilemez.

Bilirkişi görüşünün istenebileceği haller içerik yönünden iki ayrı sınırlamaya tabi tutulmuştur. İlk olarak, çözümü hukuk bilgisi gerektiren ya da hukuki değerlendirme sonucunda çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz. Zira, hukuk kurallarını bilmek hâkimin yükümlülüğündedir. Bu bakımdan çözümü için hukuk bilgisi yeterli olmayan, hukuki değerlendirmenin yanında teknik veya uzmanlık gerektiren nitelendirme ve değerlendirmelerin yapılmasının ihtiyaç olduğu hallerde bilirkişiye başvurulabilir.²³

²⁰ "...bilirkişilik görevi yapmak üzere kurulan Adli Tıp Kurumu'na niteliği belirlenen şekilde inceleme yaptırıldıktan sonra karar verilmesi gerekirken ...Yüksek Sağlık Şûrası kararına dayalı olarak verilen idare mahkemesi kararında hukuka uygunluk bulunmamaktadır." (Danıştay 10. Dairesi, T. 21.12.1999, E. 2000/198, K. 2000/132, www.kazanci.com.tr (Erişim: 02.10.2024).)

²¹ Danıştay 15. Dairesi, T. 27.05.2016, E. 2016/3514, K. 2016/3853, www.kazanci.com.tr (Erişim: 30.09.2024).

²² Sermet Koç, "Bilirkişilik ve Adli Tıp Kurumu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 50, Ankara, 2004, s. 145.

²³ Öyle ki, öğretide hâkimin mesleğinden bağımsız olarak söz konusu özel ve teknik bilgiye sahip olduğu hallerde dahi bilirkişiye başvurulması gerektiği ileri sürülmektedir. (Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 526; Aslan vd. s. 387.) Aksi yöndeki görüş için bkz. Kayılıoğlu, s. 47.

Bir idari işlemin iptali istemiyle açılan davada, işlemin yetki, şekil, sebep, konu ve maksat unsurları bakımından hukuka uygunluğu değerlendirilecektir. Özellikle idari işlemin yetki ve şekil unsurları hakkında değerlendirme yapılmak üzere dosyanın bilirkişiye gönderilmesi oldukça istisnaidir. Zira, idari işlemin tesis edilmesinde yetki ve usul kuralları hukuk tarafından düzenlenir.²⁴ İdari işlemin maddi temele dayanabilen sebep, konu ve amaç unsurlarının hukuka uygunluğunun incelenmesinde ise teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren bir değerlendirme gerekebilir. Tam yargı davalarında ise mahkemece tespit edilen maddi olgular çerçevesinde idarenin hizmet kusurunun veya kusursuz sorumluluğunun varlığı, idare hukuku kurallarına göre hâkim tarafından değerlendirilecektir. Ancak, idari işlem veya eylemin varlığı, bu işlem veya eylemin hukuken kabul edilebilir olup olmadığı ve ödenecek tazminat tutarının belirlenmesinde²⁵ bilirkişi görüşüne ihtiyaç duyulabilmektedir. Manevi tazminat ise hâkimin takdirinde olduğundan, tutarın belirlenmesinde dosya bilirkişiye gönderilmemektedir.²⁶

Söz konusu sınırlamanın bir sonucu olarak, hukuk alanında eğitim görmüş kişilerin bilirkişilik yapması kural olarak mümkün değildir.²⁷ Bu kişiler ancak hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olmaları durumunda, bu alanlarda bilirkişilik yapabilecektir. Hukuk alanında eğitim görmüş kişilerin farklı alandaki uzmanlığını belgelendirmesi zorunludur. Uygulamada ise, mahkemeler özellikle hukuk bilgisi ile teknik ve uzmanlığın birleştiği yahut hukuk bilgisinin ken-

²⁴ Melikşah Yasin, *İdari Yargılama Hukukunda İspat*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 110-111.

²⁵ Öğretide Yasin, belge üzerinden inceleme yapılmak suretiyle tazminat tutarının belirlenebildiği hallerde, dosyanın ayrıca bilirkişiye gönderilmesinin usul ekonomisi ilkesine aykırı olduğunu savunmuştur. (Yasin, s. 112.)

²⁶ Müzeyyen Eroğlu Durkal, "Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 131, 2017, s. 189.

²⁷ Acun Papakçı, "Hukuki Bilirkişilik", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 22, S. 1, 2016, s. 450 vd. Buna karşılık, hukuk fakültelelerinde, yüksekokullarda yahut sosyal bilimler enstitülerinin hukuk alanındaki bölümlerinde yapılan öğrenci geçme, sınıf tekrarı, öğrenci alımı ve benzeri sınavların hukuka aykırılığının inceleme konusu yapıldığı uyumsuzluklar, adayların hukuk bilgisinin ölçüldüğü merkezi ve ortak sınavlar ile hukuk alanında göreve alınma, yükselme ve diğer statü değişikliklerine yönelik davalarda, hukukçu bilirkişiden yararlanılması işin doğası gereğidir. (Danıştay 2. Dairesi, T. 06.02.2019, E. 2018/4341, K. 2019/399 aktaran Özdemir, s. 143.)

di içerisinde karmaşık yahut özgün nitelik arz ettiği konularda hukuk eğitimi görmüş kişilerden de bilirkişi görüşü istemeye devam etmektedir.²⁸ Yargıtay da hukuki konularda bilirkişiye başvurulabileceğine hükmetmektedir.²⁹ HMK ve 6754 sayılı Kanunla bağdaşmayan bu uygulama, gereksiz masraf yapılmasına ve zaman kaybına yol açtığı, Anayasa'nın 141. maddesinin son fıkrasına ve usul ekonomisi ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle öğretilde eleştirilmektedir.³⁰ Anayasa Mahkemesi, dosyanın gereksiz yere bilirkişiye gönderilmesi suretiyle yargılama masrafına neden olunmasını mülkiyet hakkına yönelik bir müdahale olarak nitelendirmiştir.³¹

Öğretildeki diğer görüş ise, mahkemenin genel hukuk bilgisi dışında, özel bir hukuki bilgi gerektiren konuda, uzman hukukçulardan yararlanmasının mümkün ve gerekli olduğunu ileri sürmektedir.³² Ayrıca, bilirkişi raporlarının mahkeme tarafından dikkate alınabilmesi için bir ölçüde hukuki bilgiye sahip olunması; bunun karşılanması için heyet içerisine hukukçu bilirkişi atanması önerilmektedir.³³ Gerçekten de bilirkişi heyetinin tümüyle hukukçu olmayan üyelerden oluşması, bu heyetlerce hazırlanan raporların biçimsel ve içeriksel yönden eksiklikler taşımasına, bunun sonucu olarak da ek rapor veya yeni bilirkişi raporu alınması nedeniyle yargılamanın süre yönünden uzamasına; yeni yargılama masraflarının doğmasına sebep olabilmektedir.

Danıştay bu hususa yönelik aksi yöndeki tutumunu "...görül-
mekte olan davada bilirkişiye başvurulabilmesi, uyumsuzluğun özel ve tek-
nik bilgi gerektiren bir yönünün bulunmasına bağlıdır. Yorumu ve çözümünü
hâkime ait bulunan konularda bilirkişiye başvurulması, bilirkişilik mües-
sesesinin açıklanan amaç ve tanımına uygun düşmeyeceği gibi usul ekono-
misi olarak adlandırılan davaların en az giderle ve mümkün olan süratle

²⁸ Aslan vd., s. 387; Kayılıoğlu, s. 40; Papakçı, s. 440.

²⁹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, T. 07.12.2012, E. 2012/11772, K.2012/20195, www.kazanci.com.tr (Erişim: 20.10.2024).

³⁰ Yasin, s. 110; Turgut Candan, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 7. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 843-844; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 426; Kayılıoğlu, s. 57.

³¹ Anayasa Mahkemesi, A.D. Başvurusu, T. 09.01.2019, B.No: 2015/10393, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 20.10.2024).

³² Yahya Deryal, Türk Hukukunda Bilirkişilik, 6. bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 136. Aksi yönde değerlendirmeler için bkz. Papakçı, s. 444 vd.

³³ Kayılıoğlu, s. 62.

sonuçlandırılacağı yolundaki Anayasa hükmüne de aykırılık teşkil eder” ifadeleriyle ortaya koymuştur.³⁴ Ayrıca Danıştay avukatların³⁵ yahut emekli hakimlerin³⁶ bilirkişi olarak görevlendirilmesinin hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir. Buna karşılık, Danıştay’ın hukukçu bilirkişi görevlendirilmesinin mümkün olduğu yönünde kararları da bulunmaktadır.³⁷

Bilirkişiye yöneltilen görüş talebinin teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren alanla sınırlı olması, hukuk bilgisi yahut hukuki değerlendirme gerektiren içerikte olmaması gerekir.³⁸ Delilleri değerlendirme yetkisi münhasıran hâkime verilmiş olduğundan, bilirkişinin yaptığı hukuki değerlendirmelerin hükme esas alınması yargılama faaliyetinin bilirkişiye devri anlamına gelir.³⁹ Bilirkişilerin hukuki değerlendirme yapma yasağına ilişkin kural 6754 sayılı Kanun’un 3. maddesinde tekrarlanmıştır. Uygulamada mahkemeler bilirkişi görevlendirmesine

³⁴ Danıştay 10. Dairesi, T. 21.06.2021, E. 2019/12171, K. 2021/3461 aktaran Özdemir, s. 313 “...yargıcın kimi hukuk dallarında uzman olmadığına bakılarak, bu konularda uzman hukukçuların bilirkişi tayin edilebileceği kabul edilemez. Zira; hakimlik mesleğinin gerektirdiği hukuk nosyonu ve araştırma beceri ve alışkanlığı, hâkime, uzmanı olmadığı hukuk dallarında da araştırma yaparak, gerekli hukuk bilgisini edinme olanağını sağlar. Yargıç, uyuşmazlığın çözümü için gerekli (özel) hukuk bilgisini, kendi araştırması ile edinmek ve uyuşmazlığa uygulamak zorundadır. Bu, onun, hukukçu kimliğinin olmazsa olmaz özelliğidir”. (Danıştay 7. Dairesi, T. 30.12.2004, E. 2003/1463, K. 2004/3651, www.kazanci.com.tr (Erişim: 02.10.2024).) Aynı yönde kararlar için bkz. Danıştay 3. Dairesi, T. 25.06.2007, E. 2006/2624, K. 2007/2106, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024). Bu yöndeki başka bir karar için bkz. Danıştay 3. Dairesi, T. 27.09.2005, E. 2004/2011, K. 2005/2014; Danıştay 7. Dairesi, T. 30.12.2004, E. 2003/1463, K. 2004/3651; Danıştay 7. Dairesi, T. 11.04.1995, E. 1992/8390, K. 1995/1528, www.kazanci.com.tr (Erişim: 11.10.2024).

³⁵ Danıştay 7. Dairesi, T. 04.05.1999, E. 1998/1023, K. 1999/1887 aktaran Candan, s. 848, dn. 1286.

³⁶ Danıştay 7. Dairesi, T. 10.04.2001, E. 2000/7439, K. 2001/1237 aktaran Candan, s. 848, dn. 1287.

³⁷ Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 03.12.2004, E. 2004/107, K. 2004/175, www.kazanci.com.tr (Erişim: 15.11.2024).

³⁸ Deryal, “Bilirkişilik”, s. 100.

³⁹ Hikmet Sami Türk, “Bilirkişilik”, *Adalet Dergisi*, Y. 91, S. 5, 2000, s. 7; Çetin Aşçıoğlu, “Yargılama Çalışmalarında Bilirkişi Sorunu ve Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 1992, S. 8, s. 356 vd.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 426; Özdemir, s. 308; Ulukapı, s. 195; Kayılıoğlu, s. 106; Deryal, “Bilirkişilik”, s. 95; Papakçı, s. 447.

kararlarında, “hizmet kusurunun bulunup bulunmadığı”;⁴⁰ “suç oluşturup oluşturmadığı”;⁴¹ “sorumluluğun bulunup bulunmadığı”; “hukuka aykırılık bulunup bulunmadığı”; “yürütülen faaliyetin mevzuata uygun olup olmadığı”⁴² gibi hususları bilirkişiye sormaktadır.⁴³ Hatta Danıştay “bilirkişi raporunda idarenin hizmet kusurunun bulunup bulunmadığı hususunun açık ve net olarak ortaya konulmadığı” gerekçesiyle bozma kararı vermiştir.⁴⁴

Hâkimin uyuşmazlığın çözümünde ihtiyaç duyduğu teknik bilginin dava dosyasından anlaşılabilirdiği yahut mahkemece resen araştırma ilkesi kapsamında çeşitli kurum ve kuruluşlara yazılacak müzakerelerle veya diğer ispat araçları ile elde edilebildiği hallerde bilirkişi incelemesi yaptırılmaması gerektiği savunulmakta olup⁴⁵ Danıştay içtihadı da bu yöndedir.⁴⁶

Bilirkişilik müessesesine yönelik öğretilerde ileri sürülen bir diğer sınırlama da idarenin uzman kurulları tarafından verilen kararlarının içeriksel denetimidir. Başta bağımsız idari otoriteler olmak üzere, ida-

⁴⁰ Danıştay 15. Dairesi, T. 27.04.2017, E. 2016/1577, K. 2017/2093; Danıştay 15. Dairesi, T. 30.05.2016, E. 2013/4469, K. 2016/3889; Danıştay 10. Dairesi, T. 07.04.2016, E. 2015/4254, K. 2016/1847; Danıştay 10. Dairesi, T. 21.03.2016, E. 2015/1604 K.2016/1577, www.kazanci.com.tr (Erişim: 15.11.2024).

⁴¹ Danıştay 13. Dairesi, T. 02.04.2012, E. 2010/1280, K. 2012/563, www.kazanci.com.tr (Erişim: 15.10.2024).

⁴² Danıştay 10. Dairesi, T. 03.10.2012, E. 2012/3990, K. 2012/4561; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 03.04.2008, E. 2005/3419, K. 2008/966, www.kazanci.com.tr (Erişim: 15.10.2024).

⁴³ “davalının kusuru olup olmadığı; davalı ile birlikte davacının kusurunun olup olmadığı, müterafık kusurun ayrı ayrı değerlendirilmesi; kusur var ise tarafların sorumluluklarına ve kusur oranlarına etkisinin ne olduğu” (Konya 1. İdare Mahkemesi, E. 2015/747 sayılı dosya, 11.12.2018 tarihli dosya teslim tutanağında yer alan naip üye bilirkişi sorusu aktaran Özdemir, s. 313.)

⁴⁴ “...mahkemece bu bilirkişi raporu esas alınarak olayda hizmet kusurunun bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verildiği görülmekte ise de söz konusu bilirkişi raporunda idarenin hizmet kusurunun bulunup bulunmadığı hususunun açık ve net olarak ortaya konulmadığı anlaşılmaktadır”. (Danıştay 10. Dairesi, T. 10.04.2006, E. 2005/1870, K. 2006/2294, www.kazanci.com.tr (Erişim: 05.10.2024).) Bu yönde başka bir karar için bkz. Danıştay 7. Dairesi, T. 04.04.2000, E. 1999/3305, K. 2000/955 aktaran Candan, s. 853, dn. 1296.

⁴⁵ Candan, s. 841-842; Kayılıoğlu, s. 47.

⁴⁶ Danıştay 4. Dairesi, T. 13.12.2006, E. 2006/2514, K. 2006/2620, www.kazanci.com.tr (Erişim: 22.10.2024); Danıştay 7. Dairesi, T. 18.03.2004, E. 2000/7995, K. 2004/702, Danıştay Kararlar Dergisi, S. 5, s. 195.

re içerisinde teknik ve uzmanlık gerektiren konulardaki faaliyet yürütmekle yetkili uzman birimler bulunmakta olup bunların yaptığı teknik inceleme ve değerlendirmeler doğrultusunda işlem tesis edilebilmektedir. Bu kuruluşların, ilgili alanda uzmanlık sahibi ve çoğu zaman bağımsız nitelikte oldukları gözetildiğinde, yaptıkları teknik değerlendirme doğrultusunda tesis edilen işlemlerin yargısal denetiminde mahkemelerin dosyayı bilirkişiye göndermesine maddi imkân bulunmadığı savunulmaktadır.⁴⁷ Öğretide *Yasin* ise, idarenin uzman kurul ve kuruluşlarınca yapılan tespit ve değerlendirmelerin hatalı olabileceğini yahut sübjektif yorumlar içerebileceğini isabetle vurgulayarak, bu işlemlerin de yargısal denetiminde bilirkişiden görüş alınabileceğini savunmuştur.⁴⁸ Danıştay da idarenin teknik değerlendirmeler yaparak oluşturduğu işlemler hakkında bilirkişi görüşü alınabileceğini; idari değerlendirmeler ile bilirkişi görüşünün çelişkili olması durumunda mahkemenin her iki değerlendirmeyi karşılaştırıp gerekçeli şekilde kararını vereceğini ortaya koymuştur.⁴⁹

Bilirkişi görüşü istenebilecek hallere içerik yönünden getirilen bir diğer sınırlama ise genel bilgi veya tecrübeyle uyumsuzluğun çözümünün mümkün olduğu hallerdir. Çözümü hukuk bilgisi dışında olan uyumsuzlıklardan yalnızca teknik bilgi ve uzmanlık gerektirenler hakkında bilirkişi görüşü alınması mümkün olup genel bilgi ve tecrübeyle çözümlenebilecek konularda bilirkişiye başvurulamayacaktır.⁵⁰ Danıştay bir kararında, *“yanıt kağıtlarının optik okuyucular yardımıyla okunması, iki kez değerlendirilmesi ve optik okuyucuların takdir hatası yapmalarının söz konusu olmaması karşısında değerlendirmenin hatalı olduğu kabul edilemez. ...Belirtilen nedenle sınav kâğıdı üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırmasına”* gerek görmemiştir.⁵¹ Uygulamada ise, başta tazminat

⁴⁷ Yıldızhan Yayla, İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu (Birinci Bölüm Tartışmalar), Danıştay Tasnif ve yayın Bürosu Yayınları, No: 33, Ankara, 1982, s. 82.

⁴⁸ *Yasin*, s. 122-124.

⁴⁹ Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 31.05.1996, E. 1995/155, K. 1996/250, *Danıştay Dergisi*, S. 92, s. 276.

⁵⁰ Danıştay 11. Dairesi, T. 17.11.1998, E. 1998/1405, K. 1998/3954, www.legalbank.net (Erişim: 15.10.2024).

⁵¹ Danıştay 8. Dairesi, T. 02.03.1988, E. 1987/447, K. 1988/143, *Danıştay Dergisi*, S. 72-73, s. 493. Aynı yönde başka bir karar için bkz. Danıştay 3. Dairesi, T. 27.09.2005, E. 2004/2011, K. 2005/2014, *Danıştay Dergisi*, S. 111, s. 140; Danıştay 3. Daire-

hesabı olmak üzere, basit hesaplamalar yoluyla çözümlenebilecek hususlarda dosyanın bilirkişiye gönderildiği görülmektedir.⁵² Bu durum, HMK'nın 266. maddesinin lafzının yanında usul ekonomisi ilkesiyle de bağdaşmamaktadır.⁵³

Görüldüğü gibi, idari yargılama hukukunda hâkimin yalnızca uyuşmazlığın çözümünün teknik ve uzmanlık gerektirdiği konularda bilirkişi görüşü alabilmesi mümkündür. Madde metninin lafzında geçen “*verir*” ibaresinden hareketle, uyuşmazlığın çözümünün teknik bilgi ve uzmanlık gerektirdiği hallerde dosyanın bilirkişiye gönderilmesinin zorunluluk olduğu öğretilde savunulmuştur.⁵⁴ Yerleşik içtihadında Danıştay teknik ve uzmanlık gerektiren konularda bilirkişi görüşü almadan hüküm kurulmasını hukuka aykırı bulmaktadır.⁵⁵ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, “*dava konusu baz istasyonunun öncelikle meskûn mahalde kurulmasının gerekli olup olmadığı, meskûn mahal dışında kurulması halinde aynı çalışma veriminin alınıp alınamayacağı, meskun mahalde kurulması halinde insan sağlığına bir zarar verip vermeyeceğinin yaptırılacak bilirkişi incelemesi ile tespiti gerekecektir. ...yukarıda belirtilen hususların bilirkişilerce tespiti yapılmadan ...verilen mahke-*

---

si, T. 19.12.2002, E. 2001/3496, K. 2002/4361; Danıştay 7. Dairesi, T. 12.10.2000, E. 1999/723, K. 2000/2750; Danıştay 7. Dairesi, T. 21.10.1999, E. 1999/863, K. 1999/3415; Danıştay 6. Dairesi, T. 21.10.1994, E. 1994/1202, K. 1994/3716; Danıştay 7. Dairesi, T. 27.04.1999, E. 1998/2706, K. 1999/1792, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

⁵² Mavioğlu, s. 373.

⁵³ Kayılıoğlu, s. 49.

⁵⁴ Metin Günday, İdari Yargılama Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2022, s. 420; Onur Karahanoğulları, İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 620; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 426; Kayılıoğlu, s. 67; Candan, s. 840; Aslan vd., s. 387.

Buna karşılık, hangi konuların teknik ve uzmanlık gerektirdiğine yönelik tüketici bir listenin yapılması da mümkün değildir. Teknik ve uzmanlık gerektirdiği ve bu sebeple bilirkişiye gönderilmesi gereken karar örnekleri için bkz. Özdemir, ss. 159-165.

⁵⁵ Danıştay 10. Dairesi, T. 25.06.2008, E. 2007/2965, K. 2008/4831, *Danıştay Dergisi*, S. 120, s. 310; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 03.04.2008 E. 2005/3419, K. 2008/966; Danıştay 10. Dairesi, T. 24.09.20013, E. 2003/3210, K. 2003/3771, www.kazanci.com.tr (Erişim: 30.09.2024); Danıştay 2. Dairesi, T. 04.03.1998, E. 1996/29, K. 1998/727 aktaran Deryal, “Bilirkişilik”, s. 268; Danıştay 9. Dairesi, T. 26.06.1986, E. 1985/1696, K. 1986/2340, *Danıştay Dergisi*, S. 64-65, s. 102.

me kararında” hukuki isabet görmemiştir.⁵⁶ Yine Danıştay, 5233 sayılı Kanun kapsamında, davacının köyünün terör olayları sebebi ile terk edilmiş olduğu yönündeki iddialarının tespiti için bilirkişi incelemesi yapılmasına karar vermiştir.⁵⁷ Dava konusunun belli bir meblağa ilişkin olduğu hallerde de Danıştay bedel tespiti yapılmak üzere dosyanın bilirkişiye gönderilmesine hükmetmiştir.⁵⁸

Kamu hastanelerinde meydana gelen tıbbi uygulamalara ilişkin uyuşmazlıklarda, müdahalenin tıbbi standartlarına ve tıp biliminin gereklerine uygun olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin değerlendirilmesi amacıyla dosya bilirkişiye gönderilmektedir.⁵⁹ Danıştay’ın bu yönde vermiş olduğu kararları çoğaltmak mümkündür.⁶⁰

⁵⁶ *Danıştay Dergisi*, S. 64-65, s. 384; Danıştay 3. Dairesi, T. 27.05.1986, E. 1986/241, K. 1986/1402, İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 03.04.2008 E. 2005/3419, K. 2008/966, www.kazanci.com.tr (Erişim: 03.10.2024). Bu yöndeki başka bir karar için bkz. Danıştay 8. Dairesi, T. 28.03.2018, E. 2012/10507, K. 2018/1749, *Danıştay Dergisi*, S. 148, s. 155; Danıştay 10. Dairesi, T. 24.09.20013, E. 2003/3210, K. 2003/3771, www.kazanci.com.tr (Erişim: 03.10.2024).

⁵⁷ Danıştay 15. Dairesi, T.13.04.2017, E. 2016/5102, K. 2017/1809, www.kazanci.com.tr (Erişim: 03.10.2024).

⁵⁸ Danıştay 15. Dairesi, T. 20.03.2018, E. 2017/944, K. 2018/2764; Danıştay 15. Dairesi, T. 24.01.2018, E. 2017/1947, K. 2018/384; Danıştay. 14. Dairesi, T. 06.02.2017, E. 2015/793 K. 2017/525; Danıştay 6. Dairesi, T. 21.02.2017, E. 2017/79, K. 2017/1152; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 15.10.2015, E. 2014/1311, K. 2015/3497; Danıştay 7. Dairesi, T. 21.10.2010, E. 2008/489, K. 2010/4872; Danıştay 10. Dairesi, T. 28.09.2012, E. 2008/1506, K. 2012/4467, www.kazanci.com.tr (Erişim: 03.10.2024).

⁵⁹ Danıştay 15. Dairesi, T. 20.04.2017, E. 2015/6915, K. 2017/1900; Danıştay 15. Dairesi, T. 24.03.2016, E. 2015/655, K. 2016/2018, www.kazanci.com.tr (Erişim: 03.10.2024).

⁶⁰ “...sezaryen yoluyla yaptırılan doğumunun tıp kurallarına uygun olup olmadığı ve bunun davacının çocuk sahibi olma imkanını kaybetmesine etkisinin tespiti amacıyla bilirkişi incelemesi yaptırılarak bunun sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, eksik incelemeye dayalı olarak verilen Mahkeme kararında hukuki isabet bulunmamaktadır”. (Danıştay 15. Dairesi, T. 03.06.2014, E. 2013/4012, K. 2014/4612, www.kazanci.com.tr (Erişim: 28.09.2024).) “...koruma sahalılarının 4081 sayılı Yasaya uygun olarak belirlenip belirlenmediğinin tespitine bağlı olup, koruma sahası olarak belirlenen yerlerin hangi yerleşim yerinin sınırları içinde kaldığının tespiti de teknik bilgiyi gerektirdiğinden bu hususun bilirkişi incelemesi yaptırılmak suretiyle çözümlenmesi gerekmektedir.” (Danıştay 10. Dairesi, T. 07.05.2009, E. 2008/10333, K. 2009/3695, www.kazanci.com.tr (Erişim: 15.10.2024). Bu yöndeki başka bir karar için bkz. Danıştay 15. Dairesi, T.02.11.2016, E. 2013/1808, K. 2016/5155; Danıştay 13. Dairesi, T.29.03.2010, E.2009/1917, K.2010/2601; Danıştay 13. Dairesi, T. 24.10.2011, E. 2008/2658, K. 2011/4668; Danıştay 4. Dairesi, T.

Benzer şekilde Anayasa Mahkemesi uyuşmazlığın çözümünün teknik bilgi gerektirdiği hallerde bilirkişi incelemesi yaptırılmadan davanın karara bağlanmasını silahların eşitliği ilkesine ve adil yargılanma hakkına aykırı bulmuştur.⁶¹ Bu durumda, uyuşmazlığın çözümünde bilimsel incelemeye, hukuk dışındaki disiplinlere yönelik bilgi ve uzmanlığa ihtiyaç duyulması yahut teknik bilginin gerekli olması durumunda bilirkişi görüşü alınmasının içtihadı bir zorunluluk haline getirilmiş olduğunu söylenebilir.⁶²

Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren sorun açıkça belirtilmeden ve inceleme yaptırılacak konunun kapsamı ile sınırları açıkça gösterilmeden bilirkişi görevlendirilemez.⁶³ HMK'nın 268. maddesi ve devamı hükümlerine uygun olarak bilirkişiye cevaplaması gereken soruların ayrı ayrı sorulması, inceleme konusunun bütün sınırlarıyla açıkça belirlenmesi gerekir.⁶⁴ Bilirkişinin yalnızca kendisine sorulan sorular hakkında rapor hazırlaması zorunludur.⁶⁵ Buna karşılık uygulamada bilirkişiye yöneltilen sorular açıkça belirtilmeden yahut ucu açık nitelikte, genel sorular sormak suretiyle görevlendirme yapılmakta, bu hallerde ise bilirkişinin esasında görevlendirilmediği konularda görüş açıklaması veya hâkimin yerine geçerek uyuşmazlığın çözümüne yönelik değerlendirmeler yapması söz konusu olabilmektedir.⁶⁶

28.01.1999, E. 1998/2808, K. 1999/1029, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2014); Danıştay 9. Dairesi, T. 19.02.1998, E. 1997/3912, K. 1998/669, *Danıştay Dergisi*, S. 97, s. 640; Danıştay 8. Dairesi, T. 23.11.1992, E. 1991/2520, K. 1992/3004, *Danıştay Dergisi*, 87, s. 245; Danıştay 8. Dairesi, T. 20.12.1991, E. 1991/829, 1991/2026, *Danıştay Dergisi*, S. 84-85, 542; Danıştay 8. Dairesi, T. 16.11.1990, E. 1990/474, K. 1990/1326, *Danıştay Dergisi*, S. 82-83, s. 687; Danıştay 10. Dairesi, T. 25.05.1989, E. 1988/2203, K. 1989/1145, *Danıştay Dergisi*, S. 76-77, s. 785; Danıştay 9. Dairesi, T. 26.06.1986, E. 1985/1696, K. 1986/2340, *Danıştay Dergisi*, S. 64-65, s. 384.

⁶¹ Anayasa Mahkemesi, Erkan Akış ve diğerleri, T. 13.04.2016, B.No: 2013/6133, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 13.10.2024).

⁶² Danıştay 8. Dairesi, T. 28.02.2006, E. 2005/3432, K. 2006/768, www.kazanci.com.tr (Erişim: 02.10.2024).

⁶³ Kayılıoğlu, s. 107; Aslan vd., s. 391; Deryal, "Bilirkişilik", s. 441.

⁶⁴ Danıştay 7. Dairesi, T. 19.12.2006, E. 2005/834, K. 2006/4063 aktaran Candan, s. 853, dn. 1295; Danıştay 3. Dairesi, T. 15.12.1990, E. 1989/3460, K. 1990/3569, *Danıştay Dergisi*, S. 82-83, s. 207.

⁶⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 430; Kuru, s. 2731.

⁶⁶ Candan, s. 853; Kayılıoğlu, s. 108.

Bilirkişi görüşüne başvurulmuş hallerde Danıştay, bilirkişiye sorulacak konuların ayrı ayrı sorular halinde belirtilmesini; genel nitelikte olmamasını ortaya koymakta, aksi durumda bozma kararı vermektedir.⁶⁷ Danıştay, “mahkemece verilen bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ilişkin kararda, dava konusu uyuşmazlıkta hangi hususa münhasıran inceleme yaptırılacağı belirlenmediği gibi, naip üye tarafından bilirkişilerin tayini sırasında da hangi konularda inceleme yapılması gerektiğine ilişkin bir soru yöneltilmemesi nedeniyle yapılan” bilirkişi incelemesini hukuka aykırı bulmuştur.⁶⁸

Bilirkişinin de görev sınırını aşmaması, yalnızca kendisine yöneltilen sorularla sınırlı olarak teknik değerlendirmeler yapması, hukuki değerlendirme ve yorumlardan kaçınması gerekmektedir.⁶⁹ Uygulamada bilirkişiler “kazanılmış hak”, “haklı beklenti”, “hak ihlali bulunduğu”, “kusurlu bulunduğu”, “işlemin mevzuata uygun olduğu” gibi hususlarda görüş bildirmektedir.⁷⁰ Oysaki bilirkişinin dosyada bulunan delil ve belgeleri yalnızca teknik yönden incelemesi, bu delillerin ispat gücü ve hükme esas alınabilirliği yönünden değerlendirmeden kaçınması gerekir.⁷¹ Nitekim Danıştay da bilirkişinin teknik değerlendirme yapmanın ötesine geçerek, raporunda hukuki değerlendirmelere yer vermesini usule aykırı bulmuştur.⁷² Benzer şekilde, bilirkişi raporunda teknik değerlendirmelerin ötesine geçen vicdani veya sübjektif değerlendirmeler bulunmasının usule aykırı olduğu kabul edilmektedir.⁷³ Böyle bir durumda bilirkişi tarafından ortaya konulan hukuki değerlendirmeler hakimi bağlamayacaktır.⁷⁴

⁶⁷ Danıştay 15. Dairesi, T. 27.05.2016, E. 2016/3514, K. 2016/3853, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

⁶⁸ Danıştay 13. Dairesi, T. 04.07.2007, E. 2006/4307, K. 2007/4278, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024). Aynı yönde kararlar için bkz. Danıştay 15. Dairesi, T. 24.03.2016, E. 2015/9336, K. 2016/2014; Danıştay 8. Dairesi, T. 08.02.2013, E. 2012/2452, K. 2013/775, www.legalbank.net (Erişim: 12.10.2024).

⁶⁹ Yasin, s. 120; Candan, s. 853; Ulukapı, s. 197.

⁷⁰ Bu yöndeki karar örnekleri için bkz. Özdemir, s. 470 vd.

⁷¹ Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 16.05.2010, E. 2010/595, K. 2012/194, www.kazanci.com.tr (Erişim: 06.10.2024).

⁷² Danıştay 8. Dairesi, T. 20.06.2018, E. 2018/1665, K. 2018/3371, www.kazanci.com.tr (Erişim: 22.10.2024).

⁷³ Özdemir, s. 475.

⁷⁴ Kuru, s. 2789.

2. Bilirkişilik Faaliyetinin Tabi Olduğu İlkeler

Bilirkişi görevini bağımsız, tarafsız ve objektif olarak yerine getirir. Bilirkişi, yargılama usulünde hâkimin yardımcısı konumunda olup davanın tarafı değildir.⁷⁵ Bunun bir sonucu olarak, bilirkişinin de tıpkı hâkim gibi tarafsız olması, nasıl ki hâkimin yalnızca hukuka uygun karar vermesi gerekmektedirse, bilirkişi görüşü de teknik ve özel gerekliliklere uygun olarak hazırlanmalıdır.⁷⁶

Bunun sağlanmasına yönelik olarak, HMK'nın 272. maddesi uyarınca, hâkimler hakkındaki yasaklılık ve ret sebepleriyle ilgili kurallar, bilirkişiler hakkında da uygulanır. Hâkimler hakkındaki yasaklılık sebeplerinden biri, bilirkişinin şahsında gerçekleşmişse mahkeme, hüküm verilmeye kadar, her zaman bilirkişiyi resen görevden alabileceği gibi, bilirkişi de mahkemeden, görevden alınma talebinde bulunabilir. Yine, ret sebeplerinden birinin bilirkişinin şahsında gerçekleşmesi hâlinde ise taraflar, bilirkişinin reddini talep edebileceği gibi, bilirkişi de çekilebilir.⁷⁷ Ret talebi veya bilirkişinin kendisinin çekilmesinin, dosyanın kesinleşmesine kadar, ret sebebinin öğrenilmesinden itibaren en geç bir hafta içinde yapılması şarttır.⁷⁸ Bilirkişinin, aynı dava veya işte daha önceden tanık olarak dinlenmiş bulunması, bir ret sebebi teşkil etmemekte ise de Danıştay bilirkişinin, aynı yargılama sırasında daha önceden uzman görüşü beyan etmiş olmasının bilirkişi heyetinde bulunmasına engel teşkil ettiğini ortaya koymuştur.⁷⁹

⁷⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 425; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 525; Köroğlu, s. 31; Papakçı, s. 438. Aksi yönde görüş için bkz. Aşçıoğlu, s. 350.

⁷⁶ "...hâkimde olması gereken kimi niteliklere, bilirkişinin de sahip olması aranmaktadır. Bilirkişi, tıpkı hâkim gibi, tarafsız olmak zorundadır. ...Bu bakımdan; bağımsız ve tarafsız olan mahkemelerin kararlarının, taraflara ve topluma güven verebilmesi için, uyuşmazlığın çözümünde kullanılan özel veya teknik bilgiyi içeren bilirkişi raporlarının da kanunların öngördüğü usullere göre, hakimlerce seçilmiş, davacı ve davalıyla ilgisi olmayan, tarafsız bilirkişilerce düzenlenmesi gereklidir." (Danıştay 7. Dairesi, T. 09.12.2004, E. 2003/2888, K. 2004/3296, www.legalbank.net (Erişim: 12.10.2024)). Bu yöndeki başka bir karar için bkz. Danıştay 10. Dairesi, T. 11.12.2014, E. 2013/5859, K. 2014/636 aktaran Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, Açıklamalı İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s. 1541.

⁷⁷ Ayrıca idari yargı mercileri katılan tarafından yapılan bilirkişinin reddi yönündeki başvuruları usule uygun bularak değerlendirmektedir. (Özdemir, s. 400)

⁷⁸ Özdemir, s. 401.

⁷⁹ Danıştay 14. Dairesi, T. 24.10.2013, E. 2011/12790, K. 2013/7104, www.legalbank.net (Erişim: 11.10.2024).

Taraflardan birinin ret talebi üzerine veya kendiliğinden bilirkişinin çekilme isteminde bulunması durumunda, davaya bakan mahkeme bu istemin kanuna uygun olup olmadığına karar verir.⁸⁰ Bilirkişinin reddi yahut çekilmesi istemine yönelik kararlar ara karar niteliğinde olduğundan bu kararlara karşı başvurulabilecek ayrı bir kanun yolu bulunmamakta olup ancak esas kararlar birlikte temyiz ya da istinaf konusu edilebilirler. Taraflarca bilirkişinin reddi yönünde yapılan “*itirazın bir kararla sonuca bağlanması gerekirken, bu konuda herhangi bir karar verilmeden bu kişilerden oluşan bilirkişi kurulunca düzenlenen rapora dayanılarak*” davanın karara bağlanması hukuka aykırılık oluşturur.⁸¹

Bağımsız ve tarafsızlık unsuru bilirkişilik müessesesini, uyuşmazlığın taraflarınca dosyaya eklenen uzman mütalaalarından ayırmaktadır.⁸² HMK'nın 293. maddesine göre, taraflar dava konusu olayla ilgili olarak, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler. Tarafların dava konusu uyuşmazlıkla ilgili olarak temin ettikleri uzman görüşlerinde tıpkı bilirkişi raporlarında olduğu gibi, çözümünü hukuk bilgisi dışında kalan ve uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren konularda bilimsel nitelikte açıklama ve kanaatler yer alır. Buna karşılık, uzman görüşü mahkemece resen temin edilmemekte olup taraflarca dosyaya ikame edilir. Bunun sonucu olarak, uzman görüşlerinin tarafsızlık yönü bilirkişi raporlarına nazaran zayıftır. Zira, uzman görüşleri temelde uyuşmazlığın çözümünde hâkime yardımcı olmaktan ziyade davanın kendilerini ikame eden tarafın lehine sonuçlanmasını hedeflemektedir.

⁸⁰ Karar kural olarak heyet tarafından verilmekte ise de heyetin bu hususta karar verme yetkisini naip üyeye devretmesinin mümkün olduğu kabul edilmektedir. (Özdemir, s. 405.) Bu yöndeki kararlar için bkz. Danıştay 6. Dairesi, T. 05.11.2018, E. 2013/3571, K. 2018/8812; Danıştay 6. Dairesi, T. 05.11.2018, E. 2017/5782, K. 2018/8822 aktaran Özdemir, s. 409-410.

⁸¹ Danıştay 6. Dairesi, T. 21.01.1985, E. 1984/976, K. 1985/110, www.legalbank.net (Erişim: 10.10.2024). Bu yöndeki başka bir karar için Danıştay 6. Dairesi, T. 05.11.2018, E. 2013/3571, K. 201/8812; Danıştay 5. Dairesi, T. 19.04.2017, E. 2016/17420, K. 2017/10826; Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi, 2. İdari Dava Dairesi, T. 08.11.2018, E. 2018/1232, K. 2018/3571 aktaran Özdemir, s. 396.

⁸² Uzman görüşü kavramı öğretide; “tarafların kendisinin belirlediği özel veya teknik konuda aldığı görüş” şeklinde tanımlanmıştır. (Hakan Pekcanitez, “Özel Uzman (Bilirkişi) Görüşü ve Değerlendirilmesi” in Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 397.)

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun [TMK] 1. maddesi uyarınca hâkimin bilimsel görüşlerden yararlanması çerçevesinde uzman görüşleri tarafından serbestçe değerlendirilir.⁸³ Nitekim hukuk yargılamalarında uzman görüşü, bu görüşü sunan davacı taraf açısından yazılı belgeye bağlı bir beyan niteliğinde kabul edilmektedir.⁸⁴ Bunun anlamı ise, uzman görüşünde yer alan maddi vakıaların, dava dilekçesinde ileri sürülen vakıalar gibi bağlayıcı etkisinin bulunmasıdır.⁸⁵ Bilirkişi raporu ile uzman görüşün arasındaki çelişkinin giderilmesi amacıyla yeni bir bilirkişi raporu alınması hukuki dinlenilme hakkıyla ilişkilendirilmiştir.⁸⁶

Yargıtay yerleşik içtihadında dosyaya sunulan uzman görüşünün hâkim tarafından dikkate alınmasının bir zorunluluk olduğunu, taraflarca ikame edilen uzman görüşü ile dosyada bulunan bilirkişi raporu arasında çelişki bulunması durumunda yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılmak suretiyle bu durumun giderilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.⁸⁷ İYUK'un 31. maddesinde HMK'ya yapılan atıf doğrultusunda idari yargılama usulünde uzman görüşünün benzer hukuki değerinin bulunduğu kabulü gerekir.⁸⁸ Danıştay resen araştırma ilkesi doğrultusunda uzman görüşünün dosyadaki bilgi ve belgelerle birlikte değerlendirileceğini kabul etmektedir.⁸⁹ Uzman görüşünün hükme esas alındığı durumlarda, bilirkişi raporu gibi incelenmesi ve bu görüş dayanak alınarak hüküm kurulabilmesi gerekir.⁹⁰ Ayrıca uzman görüşü

⁸³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 424.

⁸⁴ Cenk Akil, "Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi-Uzman Tanık Ayrımı", *Ankara Barosu Dergisi*, Y. 2011, S. 2, s. 174; Kayılıoğlu, s. 25.

⁸⁵ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, T. 15.03.2022, E. 2022/2237, K. 2022/3385, www.kazanci.com.tr (Erişim: 03.10.2024).

⁸⁶ Özdemir, s. 558; Akil, s. 175.

⁸⁷ Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, T. 10.11.2016, E. 2015/5127, K. 2016/4635, www.kazanci.com.tr (Erişim: 02.10.2024).

⁸⁸ Tekin Akıllıoğlu, "Bilirkişi ve Doğru Yargılama" konulu Onar-Sarıca-Duran Hukuk Devleti Günü (5 Mart 2012) Sempozyum konuşması, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, C. 15, S. 2, 2012, s. 72; Yasin, s. 112-113. Aksi yöndeki görüş için bkz. Turan Yıldırım, Gül Fiş Üstün, *Açıklamalı Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 514.

⁸⁹ Danıştay 15. Dairesi, T. 22.06.2017, E. 2015/9988, K. 2017/4146; Danıştay 15. Dairesi, T. 31.10.2017, E. 2017/1276, K. 2017/6103, www.legalbank.net (Erişim: 13.10.2024).

⁹⁰ Danıştay 15. Dairesi, T. 20.04.2017, E. 2015/6915, K. 2017/1900, www.legalbank.net (Erişim: 18.10.2024).

şü sunulduktan sonraki bir tarihte dosyanın bilirkişiye gönderilmesi durumunda bilirkişi raporunda söz konusu uzman görüşüne yönelik değerlendirmelere yer verilmesi zorunludur.⁹¹

Tarafsızlık ve bağımsızlık bakımından tartışılan bir diğer hal kamu görevlilerinin bilirkişilik yapması ihtimaline yöneliktir. Danıştay bir kararında, kamu görevlilerinin görevli buldukları idare aleyhine açılan davalarda bilirkişilik yapmasının hukuka aykırılık oluşturacağını ifade etmiştir.⁹² Özellikle merkezden yönetimin tek bir kamu tüzel kişisi olduğu gözetildiğinde, aynı idare içerisinde görev yapmama kuralının idari yargıda esnetilerek uygulanması bir ihtiyaçtır. Danıştay bazı kararlarında, bilirkişi olarak görevlendirilecek kamu görevlisinin dava konusu uyuşmazlığa yol açan idari birim ile aynı hiyerarşi içerisinde bulunmamasını yeterli bulmuşken⁹³ bilirkişinin davalı idare ile ilişkisinin olması halini geniş yorumladığı kararları da bulunmaktadır. Danıştay, belediye şirketinde görev yapan kişinin belediye aleyhine açılan davada bilirkişilik yapmasının mümkün olmadığına hükmetmiştir.⁹⁴

Yargıtay ise bir kararda, dava sonucunda verilecek kararın sonuçlarından etkilenmesi mümkün olan bir kurumun çalışanı olan kamu görevlilerinin kurum aleyhine açılan davalarda bilirkişilik yapmasının mümkün olmadığına hükmetmiştir.⁹⁵ Bu tutumun kabulü, özellikle tıbbi uygulama hatası iddiasıyla Sağlık Bakanlığı aleyhine açılan davalarda Bakanlığa bağlı hastanelerde görevli hekimlerin bilirkişilik yapmalarının önünü tümüyle kapatacaktır.⁹⁶ Uygulamada ise adli ve

⁹¹ Özdemir, s. 483.

⁹² Danıştay 6. Dairesi, T. 23.06.2022, E. 2022/3162, K. 2022/7418, Danıştay Kararlar Dergisi, S. 11, s. 309. Bu yöndeki başka bir karar için bkz. Danıştay 8. Dairesi, T. 28.09.2017, E. 2017/6043, K. 2017/6765; Danıştay 8. Dairesi, T. 29.11.2004, E. 2004/1110, K. 2004/4576, www.legalbank.net (Erişim: 12.10.2024).

⁹³ Danıştay 8. Dairesi, T. 05.10.2010, E. 2008/1066, K. 2010/4990; Danıştay 8. Dairesi, T. 22.06.2007, E. 2006/1861, K. 2007/3999, www.legalbank.net (Erişim: 12.10.2024).

⁹⁴ Danıştay 6. Dairesi, T. 07.12.2017, E. 2013/3571 aktaran Özdemir, s. 377.

⁹⁵ Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, T. 18.11.2017, E. 2016/4766, K. 2018/14140, www.kazanci.com.tr (Erişim: 22.10.2024).

⁹⁶ Anayasa Mahkemesi de bir kararında asker kişinin davacı olduğu uyuşmazlıkta bilirkişi raporunun GATA'dan alınmasının tarafsızlığa zarar vereceğini ortaya koymuştur. (Anayasa Mahkemesi, Batuhan Yılmaz, T. 28.06.2018, B.No: 2015/6071, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 22.10.2024).)

idari yargı mercileri tıbbi uygulama hatalarına yönelik uyuşmazlıklarda dosyayı eğitim ve araştırma hastanelerinde görev yapan hekimlere göndermektedir.

Yargı mercilerinin kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına yönelik tutumu ise daha esnektir. Danıştay Türk Mimar ve Mühendisler Odaları Birliği tarafından açılan davada, dosyanın bilirkişi incelemesi yapılmak üzere anılan Birliğin üyesine gönderilmesinin usule aykırılık oluşturmayacağına hükmetmiştir.⁹⁷

Bir diğer ilke olarak, bilirkişi görevi bizzat yerine getirmekle yükümlüdür. Görevinin icrasını kısmen yahut tamamen başka bir kimseye devredemez.⁹⁸ Bilirkişilik mesleki ve bireysel niteliklerin ön plana çıktığı bir görev olduğundan doğası gereği, icrası kısmen ya da tamamen başka kimselere bırakılacak faaliyetlerden değildir.⁹⁹

Bilirkişi görevi sebebiyle kendisine tevdi edilen bilgi ve belgelerin veya öğrendiği sırların gizliliğini sağlamakla yükümlüdür. HMK'nın 277. maddesi ve 6754 sayılı Kanun'un 3. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca bilirkişi, görevi sebebiyle yahut görevini yerine getirirken öğrendiği sırları saklamakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, bilirkişilik görevi sona erdikten sonra da devam eder. Sır saklama yükümlülüğüne aykırı hareket edilmesi Türk Ceza Kanunu'nun 258. maddesi uyarınca suç teşkil etmektedir. Bu yükümlülüğünün bir uzantısı olarak bilirkişilik faaliyetleri kapsamında öğrenilen sır niteliğindeki bilgilerin, bilirkişinin kendisinin yahut üçüncü kişilerin yararına kullanması yasaktır.¹⁰⁰

Son olarak, bilirkişilik faaliyetlerinden kaynaklanan zararlar nedeniyle doğacak sorumluluk bakımından bilirkişilerin kısmi bir bağışıklığı bulunur. Bilirkişinin sorumluluğu hususunda İYUK'ta ayrı bir düzenleme bulunmamakta olup İYUK'un 31. maddesinde yapılan atıf doğ-

⁹⁷ Danıştay 6. Dairesi, T. 30.04.2019, E. 2018/2281 aktaran Özdemir, s. 395.

⁹⁸ Danıştay 7. Dairesi, T. 27.04.2000, E. 1999/3224, K. 2000/1363, www.legalbank.net (Erişim: 13.10.2024).

⁹⁹ Serkan Çınarlı, "Bilirkişi Raporunun İdare Hukuku Açısından Delil Değeri", XVI Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu- Tıp Hukukunda Bilirkişilik, İzmir Barosu Yayınları, İzmir, 2018, s. 59; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 431; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 531.

¹⁰⁰ Özdemir, s. 438.

rultusunda bilirkişinin sorumluluğunda HMK hükümleri uygulanmaktadır.¹⁰¹ HMK'nın 285. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, bilirkişinin kasten veya ağır ihmâl suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun mahkemece hükme esas alınması sebebiyle ilgililerin zarar görmesi durumunda, Devlet'e karşı tazminat davası açılması mümkündür. Hafif ihmâl oluşturacak haller bilirkişilerin sorumluluğunun kapsamı dışındadır. Öte yandan, sorumluluğun doğabilmesi için, bilirkişi raporunun hükme esas alınmış olması koşulu öngörülmüştür.

HMK'nın 285. maddesi uyarınca, Devlet ödediği tazminatı sorumlu bilirkişiye bir yıl içerisinde rücu eder.¹⁰² HMK'nın 286. maddesine göre rücu, tazminat davasını kararı bağlamış mahkeme önünde dava açılarak gerçekleştirilmektedir. İdari yargıda yürütülen bilirkişilik faaliyetinden doğan sorumluluğa yönelik tazminat davasının hangi mahkeme önünde dava konusu edileceği ayrı bir tartışma konusudur. Şöyle ki, adli yargı içerisinde gerçekleştirilen bilirkişilik faaliyetinden doğan sorumluluğa yönelik tazminat davalarının adli yargıda çözümlenmesi esası benimsenmiştir. Tazminat davası bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından karara bağlanır. Öğretide bir görüş, İYUK'un 31. maddesinde HMK'ya yapılan atfı lafzen uygulamak suretiyle idari yargıda yürütülen bilirkişilik faaliyetlerinden doğan sorumluluk bakımından tazminat davalarının bölge adliye mahkemesi ya da Yargıtay önünde açılması gerektiğini kabul etmektedir.¹⁰³ Kanaatimizce daha isabetli olan ve İYUK madde 31 hükmünde yapılan atıfların idari yargılama usulüne uygun şekilde yorumlanması gerektiğini savunan diğer görüş ise, bu davaların idari yargı içerisinde, yani bölge idare mahkemesi yahut Danıştay önünde tam yargı davası olarak açılması gerektiğini savunmaktadır.¹⁰⁴

3. Bilirkişilik Faaliyetinin Tabi Olduğu Usul

Bilirkişilik faaliyetinin tabi olduğu usule yönelik olarak İYUK'ta açık bir düzenleme bulunmamakta olup HMK hükümleri uygulanır.

¹⁰¹ Aslan vd., s. 387; Yasin, s. 131.

¹⁰² Devlet'in rücu edip etmeme hususunda takdir yetkisinin bulunmamakta olup, rücu zorunludur. (Candan, s. 860.)

¹⁰³ Candan, s. 860; Aslan vd., s. 387.

¹⁰⁴ Yasin, s. 132-133.

(a) Ancak, idari yargının hukukunun kendine has özellikleri bilirkişilik müessesesi bakımından özellikli uygulamaları gerektirmektedir.

(b)

a. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Düzenlenen Genel Usul

HMK'nın 266. maddesine göre mahkeme, **çözümü özel veya teknik bilgiyi gerektiren** hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir.¹⁰⁵ Tarafların istemi üzerine bilirkişi görüşü alınabileceği gibi gerekli görülmesi durumunda bu hususa resen de karar verebilir.¹⁰⁶ Öğretide davaya katılan kişilerin de bilirkişi incelemesi talebinde bulunabilecekleri ileri sürülmektedir.¹⁰⁷

Bilirkişi isteminin taraflarca yapılması durumunda, mahkemece bilirkişi raporu alınması zorunlu olmayıp herkesin bilmesi gereken genel nitelikte bilgilerle veya hakimlik mesleği gereği sahip olunan hukuki veya genel bilgilerle çözümlenemeyeceği mahkemece takdir edilen hususlarda bilirkişi görüşüne başvurulabilecektir.¹⁰⁸ Uygulamada mahkemeler salt taraflarca yapılan istemi dayanak göstererek dosyayı bilirkişiye göndermemektedir.¹⁰⁹ Buna karşılık, özel kanunlarda düzenlenen bazı hallerde bilirkişi görüşü alma hususunda mahkemenin takdir yetkisi bulunmamaktadır. Söz gelimi, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 15. maddesi uyarınca, kamulaştırmaya konu olan yerin cins ve niteliğine göre en az üç kişilik bilirkişi kurulunun oluşturulması zorunludur. Bunun yanında, Hazine Taşınmazlarının İdaresi Hakkında Yönetmelik uyarınca belirlenen ecrimisil tutarının dava konusu edildiği hallerde dosyanın bilirkişiye gönderilerek doğrulanması gerektiği Danıştay tarafından kabul edilmektedir.¹¹⁰

¹⁰⁵ Danıştay 14. Dairesi, T. 17.09.2013, E. 2011/15433 K. 2013/6044, www.legalbank.net (Erişim: 12.10.2024).

¹⁰⁶ Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 29.03.2017, E. 2016/1327, K. 2017/177; Danıştay 9. Dairesi, T. 11.09.2015, E. 2015/5600, K. 2015/8646, www.kazanci.com.tr (Erişim: 16.10.2024).

¹⁰⁷ Kayılıoğlu, s. 53.

¹⁰⁸ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 1552; Yıldırım/Üstün, s. 507; Kayılıoğlu, s. 71.

¹⁰⁹ Özdemir, s. 247.

¹¹⁰ Danıştay 17. Dairesi, T. 03.03.2015, E. 2015/830, K. 2015/311; Danıştay 10. Dairesi, T. 30.05.2017, E. 2016/6309, K. 2017/2784, www.legalbank.net (Erişim: 15.10.2024).

Bilirkişi görüşünün alınmasına, tek hakimle görülen davalar dışında, heyet halinde karar verilir.¹¹¹ Verilen bu karar sonrasında, bilirkişi incelemesinin takibi için naip üye belirlenir.¹¹² İdari yargıda dava açılmadan önce gerçekleştirilen delil tespiti faaliyetleri kapsamında, adli yargı mercileri eliyle de bilirkişi görüşü alınması mümkündür.¹¹³ Ancak, idari dava görülürken adliye mahkemelerince bilirkişi incelemesi yaptırılamaz.¹¹⁴

HMK'nın 273. maddesine göre, bilirkişinin görevlendirilmesine ilişkin kararda, bütün sınırlarıyla ve açıkça inceleme konusuna, bilirkişinin cevaplaması gereken sorulara, raporun tamamlanma süresine yer verilmesi zorunludur. Bu görevlendirme kararı taraflara ve bilirkişiye tebliğ edilir. Bilirkişiye tevdi edilecek görevlendirme yazısında, davanın konusunun özeti, uyuşmazlığın hangi yönlerden özel ve teknik bilgi gerektirdiği, bilirkişinin hukuki yorum ve değerlendirme yapmadan belirtilen konu sınırları dahilinde görüş vermesi gerektiği hususlarının ayrı ayrı belirtilmesi gerekmektedir. Diğer yandan, dosyanın bilirkişi veya heyetine teslim edilip edilmeyeceği; bilirkişilik faaliyetlerinin hangi koşullarda ve ne şekilde yapılacağı naip üye tarafından takdir edilmektedir.¹¹⁵

Mahkeme, bilirkişi olarak, yalnızca bir kişiyi görevlendirebilir. Ancak, gerekçesi gösterilerek, tek sayıdaki birden fazla kişiden oluşan heyetin görevlendirilmesi mümkündür.¹¹⁶ Danıştay uyuşmazlık ko-

¹¹¹ İstinabe yoluyla bilirkişi görevlendirilemeyeceği kabul edilmektedir. (Danıştay 6. Dairesi, T. 08.05.1991, E. 1990/7429, K. 1991/1027, www.kazanci.com.tr (30.09.2024).)

¹¹² Kayılioğlu, s. 72.

¹¹³ Danıştay 10. Dairesi, T. 21.03.2016, E. 2015/1604, K. 2016/1577; Danıştay 15. Dairesi, T. 09.11.2015, E. 2012/10142, K. 2015/7258; Danıştay 3. Dairesi, T. 29.01.2008, E. 2007/4285, K. 2008/223, www.legalbank.net (Erişim: 20.10.2024); Danıştay 10. Dairesi, T. 08.02.1990, E. 1988/2340, K. 1990/203 aktaran Deryal, "Bilirkişilik", s. 431; Danıştay. 10. Dairesi, T. 11.05.1970, E. 1965/3483, K. 1966/1189, www.legalbank.net (Erişim: 20.10.2024).

¹¹⁴ Danıştay 6. Dairesi, T. 09.03.1995, E. 1994/3089, K. 1995/925, *Danıştay Dergisi*, S. 91, s. 603.

¹¹⁵ Özdemir, s. 306.

¹¹⁶ "...bilirkişinin bir veya üç olarak seçilmesi usul icabı bulunmasına ..."; (Danıştay 5. Dairesi, T. 12.03.1952, E. 1951/3367, K. 1952/721, *Danıştay Kararlar Dergisi*, S. 54-57, s. 390.) Bu yöndeki kararlar için bkz. Danıştay 2. Dairesi, T. 21.12.2016, E. 2016/7765, K. 2016/6219, *Danıştay Dergisi*, S. 145, s. 343; Danıştay 8. Dairesi, T. 11.12.2015, E. 2014/45244, K. 2015/11945, *Danıştay Dergisi*, S. 141, s. 276.

nusunun birden fazla alanın uzmanlık bilgisini gerektirdiği hallerde heyet görevlendirilmesini, tek bilirkişi raporunun yetersiz olduğunu kabul etmektedir.¹¹⁷

Bilgisine başvuru alan bilirkişi, kendisine tevdi olunan görevin uzmanlık alanına girmediğini veya görevi kabulden kaçınmasını haklı kılacak mazeretini bir hafta içinde görevlendirmeyi yapan mahkemeye bildirir. Ayrıca, taraflar da uzmanlık yönünden bilirkişiye itirazda bulunabileceği gibi mahkeme de resen vereceği bir ara kararla bilirkişiyi değiştirebilir.¹¹⁸ Davadaki gelişmeler ile dosyaya ikame edilen bilgi ve belgeler dikkate alınarak daha sonradan ek bilirkişi görevlendirilebilir.¹¹⁹

Bilirkişi görevini mahkemenin sevk ve idaresi altında yürütür. Görev alanı veya sınırları hakkında tereddüde düşerse, bu tereddüdünün giderilmesini mahkemeden isteyebilir; sorulara yönelik belirsizliklerin giderilmesi mahkemenin yükümlülüğündedir.¹²⁰ Bilirkişi, incelemesini gerçekleştirirken ihtiyaç duyarsa, mahkemenin de uygun bulması kaydıyla, tarafların bilgisine başvurabilir;¹²¹ bazı kayıt ve belgelerin getirilmesi veya başka bir bilirkişinin iş birliğine ihtiyaç duyuyorsa, bunun sağlanması için, mahkemeye bilgi verebilir veya talepte bulunabilir. Ayrıca, görüşünü açıklayabilmesi için bir şey üzerinde inceleme ya da keşif yapması zorunlu ise mahkeme kararı ile gerekli incelemeyi yapabilir.¹²² Ancak bütün bu yetkilerin mahkeme aracılığıyla kullanılabilmesi mümkün olup mahkeme kararı olmaksızın inceleme yapılamaz.¹²³

HMK'nın 169. maddesinde bilirkişinin duruşmada hazır bulunarak görüş sunabileceği öngörülmüşse de yazılı yargılama usulünün kural olduğu idari yargıda bilirkişinin duruşmada dinlenmesi müm-

¹¹⁷ Danıştay 14. Dairesi, T. 24.01.2017, E. 2016/1093, K. 2017/262; Danıştay 13. Dairesi, T. 18.10.2012, E. 2011/2211, K. 2012/2522, www.legalbank.net (Erişim: 13.10.2024). Bu yöndeki Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, T. 19.04.2013, E. 2012/9510, K. 2013/8405, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.09.2024).

¹¹⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 428.

¹¹⁹ Özdemir, s. 262.

¹²⁰ Ulukapı, s. 195.

¹²¹ Özdemir, s. 447.

¹²² Danıştay 8. Dairesi, T. 20.12.1991, E. 1991/829, K. 1991/2026, *Danıştay Dergisi*, S. 84-85, s. 542.

¹²³ Candan, s. 854; Özdemir, s. 442. Uygulamada bu sürecin yönetimi ve denetimi naip üye tarafından sağlanmaktadır (Özdemir, s. 305.).

kün değildir. Öğretide Yıldırım ve Üstün, idari yargıda yazılı yargılama usulü uygulanmakta ise de sözlü açıklamaların yapılabileceğini ileri sürmüştür. Buna göre, yapılan keşif sırasında bilirkişinin oy ve görüşü sözlü olarak alınabilecektir.¹²⁴ Kayılioğlu ise, idari yargı mercilerinin kendiliğinden duruşma yapılmasına karar verebileceğini; bu doğrultuda duruşma açılarak bilirkişinin davet edilmesinde bir sakınca bulunmadığını belirtmiştir.¹²⁵

Bilirkişi raporunun hazırlanması için verilecek süre üç ayı geçmez. Bilirkişinin talebi üzerine, kendisini görevlendiren mahkeme gerekçesini göstererek bu süreyi üç ayı geçmemek üzere uzatabilir. İvedi yargılama usullerine tabi davalarda süre kısaltılabilir. Belirlenen süre içinde raporunu vermeyen bilirkişi görevden alınıp, yerine bir başka kimse görevlendirilebilir.

İdari yargıda bilirkişi görüşü yazılı olarak verilmektedir.¹²⁶ HMK'nın 279. maddesine göre, bilirkişi raporunda, tarafların ad ve soyadları, bilirkişinin görevlendirildiği hususlar, gözlem ve inceleme konusu yapılan maddi vakıalar, gerekçe ve varılan sonuçlarla, bilirkişiler arasında görüş ayrılığı varsa bunun sebebi,¹²⁷ düzenlenme tarihi ve bilirkişinin imzasının bulunması gerekir.¹²⁸ Bilirkişi, raporunu varsa kendisine incelenmek üzere teslim edilen şeylerle birlikte mahkemeye verir. Mahkemeye sunulan raporda daha sonradan değişiklik yapılması kural olarak mümkün değildir.¹²⁹

HMK'nın 281. maddesine göre, taraflar bilirkişi raporunun, kendilerine tebliği tarihinden itibaren iki hafta içinde, raporda eksik gördükleri hususların bilirkişiye tamamlattırılmasını; belirsizlik gösteren hususlar

¹²⁴ Yıldırım/Üstün, s. 513.

¹²⁵ Kayılioğlu, s. 114. Aynı yönde görüş için bkz. Candan, s. 854.

¹²⁶ Bilirkişi görüşünün sözlü şekilde verilebileceği, bu görüşün naip üye tarafından tutanak altına alınabilmesine yönelik görüş için bkz. Özdemir, s. 460.

¹²⁷ Çoğunluk görüşüne katılmayan bilirkişilerin ayrı rapor düzenlemesinin mümkün olmadığı kabul edilmektedir. (Danıştay 6. Dairesi, T. 20.05.2003, E. 2003/260, K. 2003/3174, www.kazanci.com.tr (Erişim: 01.10.2024))

¹²⁸ Bilirkişi raporunda bulunması gereken hususların içeriği Adalet Bakanlığınca hazırlanan Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar başlıklı metinde de kapsamlı olarak açıklanmıştır.

¹²⁹ Yahya Deryal, "Bilirkişiden Ek Rapor İstenmesi ve Yeni Bilirkişi İncelemesi", XVI Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu- Tıp Hukukunda Bilirkişilik, İzmir Barosu Yayınları, İzmir, 2018, s. 21; Ulukapı, s. 198.

hakkında ise bilirkişinin açıklama yapmasının sağlanmasını veya yeni bilirkişi atanmasını mahkemeden talep edebilirler.¹³⁰ Buna karşılık, idari yargıda geçerli olan resen araştırma ilkesinin bir gereği olarak, karar verilmeye kadarki tüm aşamalarda bilirkişi raporuna itiraz edilmesinin mümkün olduğu kabul edilmektedir.¹³¹ Davanın taraflarının yanında katılanın da bilirkişi raporuna itiraz edebileceği savunulmaktadır.¹³² Bilirkişi raporuna itiraz süresi içerisinde yahut itiraz edilmesi durumunda itiraz süresinin dolması beklenmeden yahut itiraz görüşülmeden hüküm kurulması bozma sebebi kabul edilmektedir.¹³³

İtiraz üzerine dosyanın yeniden bilirkişiye gönderilmesi mahkemenin takdirindedir.¹³⁴ Bilirkişi raporunda eksiklik veya belirsizlik bulunduğu iddiasıyla yapılan itirazlarda usul ekonomisi ilkesi gereği mahkemenin öncelikli olarak aynı bilirkişi veya bilirkişi heyetinden itiraza konu hususların açıklığa kavuşturulmasına karar verilmesi; bilirkişi veya bilirkişi heyetinin uzmanlığının yahut rapor içeriğinin sorgulandığı hallerde ise dosyanın yeni bir bilirkişiye gönderilmesi gerektiği savunulmaktadır.¹³⁵

Mahkeme de resen bilirkişi raporundaki eksiklik yahut belirsizliğin tamamlanması veya açıklığa kavuşturulmasını sağlamak için, yeni sorular düzenlemek suretiyle ek rapor alabileceği gibi, gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse, yeni görevlendireceği bilirkişi aracılığıyla inceleme yaptırabilir. 6754 sayılı Kanun aynı konuda sadece bir rapor alınmasını öngörmüşse de Kanun'un 3. maddesinde mahkemenin rapordaki eksiklik veya belirsizliğin giderilmesi için ek rapor isteyebile-

¹³⁰ Danıştay 8. Dairesi, T. 25.06.1997, E. 1995/3742, K. 1995/2289, www.kazanci.com.tr (Erişim: 21.10.2024).

¹³¹ Kayılıoğlu, s. 121.

¹³² Muhammed Erdal, İdari Yargıda Fer'i Müdahale, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 144.

¹³³ Danıştay 15. Dairesi, T. 12.10.2017, E. 2013/1184, K. 2017/5499, *Danıştay Dergisi*, S. 147, s. 339. Danıştay 2. Dairesi, T. 05.11.2013, E. 2013/7021, K. 2013/7367; Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 30.09.2009, E. 2008/10, K. 2009/415; Danıştay 3. Dairesi, T. 23.09.2008, E. 2007/3599, K. 2008/2790; Danıştay 7. Dairesi, T. 26.11.1985, E. 1985/1784, K. 1985/2827, www.legalbank.net (Erişim: 17.10.2024); Danıştay 7. Dairesi, T. 26.11.1985, E. 1985/1784, K. 1985/2827, *Danıştay Dergisi*, S. 62-63, s. 314.

¹³⁴ Taraflarca itirazda bulunulması durumunda dosyanın bilirkişiye gönderilmesinin zorunlu olduğuna yönelik görüş için bkz. Deryal, "Ek Rapor", s. 33.

¹³⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 434; Candan, s. 861; Deryal, "Ek Rapor", s. 41.

ceği düzenlenmiştir. Bu ek rapor önceki rapor ile birlikte değerlendirilmekte olup onun tamamlayıcısı niteliğindedir. Böyle bir ihtimalde, mahkemece ek rapor alınmaksızın bilirkişi raporu göz ardı edilerek davanın karara bağlanması hukuka aykırılık oluşturur.¹³⁶

b. Bilirkişilik Faaliyetinin İdari Yargılama Hukukunda Gösterdiği Özellikli Haller

İdari yargılama usulünde dosyanın bilirkişiye gönderilmesine ve bilirkişilerin belirlenmesine yönelik kararlar ara karar niteliğinde olup yargılamayı nihai olarak sonlandırılmaz.¹³⁷ 2577 sayılı Kanun'da istisnai olarak düzenlenmiş olanlar dışındaki¹³⁸ ara kararlara karşı başvurulabilecek bir kanun yolu yoktur.

Öte yandan, 2577 sayılı Kanun'daki istisnai haller dışında idari yargıda ara kararların taraflara tebliğ edilmesine yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Bilirkişilik müessesesine yönelik ara kararların taraflara tebliğ edilmemesi durumunda bir yandan mahkemece görevlendirilen bilirkişinin objektifliği, tarafsızlığı yahut uzmanlığı bakımından tarafların itirazda bulunma imkânı zayıflayacak; diğer yandan nihai karara etki edecek olan bilirkişi görüşüne vakıf olunamaması sebebiyle taraflar söz konusu rapora yönelik iddia, savunma ve itirazlarını ileri sürmekten yoksun kalacaktır. Dolayısıyla, bilirkişi görevlendirme kararlarının ve bilirkişilerce hazırlanan raporun taraflara tebliğ edilmesi adil yargılama hakkının gereklerinin sağlanabilmesi adına önem taşır.

Başta bilirkişilik müessesesine yönelik olanlar olmak üzere, ara kararların taraflara tebliğine yönelik olarak Danıştay'ın yerleşik hale gelmiş bir içtihadının bulunduğu söylemek mümkündür. İlk olarak Danıştay, dosyanın bilirkişiye gönderilmesine yönelik karar ile bilirkişinin belirlenmesine dair kararın taraflara tebliğinin zorunlu olduğunu; tebliğat yapılmadan alınan bilirkişi raporuna dayanılarak hüküm kurulmasının hukuka aykırı olduğunu ifade etmiştir. Danıştay gerekçesinde, "... *re'sen seçilen bilirkişi isimlerinin taraflara, bilirkişilerin seçiminden sonra, fakat bilirkişi incelemesine başlanulmasından önce bildirilmesinin usuli bir zorunlu-*

¹³⁶ Danıştay 3. Dairesi, T. 19.11.1990, E. 1990/724, K. 1990/3170, *Danıştay Dergisi*, S. 82-83, s. 207.

¹³⁷ Özdemir, s. 258 vd.

¹³⁸ Söz gelimi ara karar niteliğinde olan yürütmenin durdurulması istemlerine yönelik kararlara karşı itiraz yolu.

luk olduğu açıktır” ifadelerine yer vermiş olduğu kararında; bilirkişilerin görevlendirilmesi kararından sonra taraflara kimlerin bilirkişi olarak görevlendirildiği tebliğ edilmeden elde edilen bilirkişi raporunun hükme esas alınmasında hukuka uyarlık bulunmadığına karar vermiştir.¹³⁹ Danıştay taraflara tebliğ edilenden farklı bir bilirkişinin dosyaya görüşünü sunmasının da hukuka aykırılık oluşturacağına hükmetmiştir.¹⁴⁰

Kararın mefhumu muhalifinden, taraflara tebliğ edilmemiş karara dayanılarak yapılan bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen raporun hükme esas alınmaması halinde salt bu raporun taraflara tebliğ edilmemiş olması bozmayı gerektirmemelidir. Aksi durum usul ekonomisi ilkesiyle bağdaşmayacaktır. Resen yahut itiraz üzerine bilirkişinin değişmesi halinde de duruma ilişkin ara kararın taraflara tebliğ edilmesi gerektiğine hükmedilmiştir.¹⁴¹

İdari yargıda bilirkişi raporu mahkemeye sunulmakta olup bu raporun taraflara tebliğini öngören bir düzenleme bulunmamaktadır. Danıştay bilirkişi raporunun taraflara tebliğ edilmemiş olmasını, bilirkişi raporunu dayanak alarak kurulan mahkeme kararları için tek başına bozma sebebi olarak kabul etmektedir¹⁴². Hükme esas alınan bilirkişi raporunun taraflara tebliğ edilmemesi ve taraflara bu rapora karşı iddia ve itirazlarını etkin bir şekilde ileri sürme imkânı tanınmaması Anayasa Mahkemesi tarafından silahların eşitliği ilkesine ve adil yargılanma hakkına aykırı bulunmuştur.¹⁴³ Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de nihai karara etkisi olan ara kararlar taraflara tebliğ edilmeden hüküm kurulmasının adil yargılanma hakkının ihlaline sebep olacağını ortaya koymuştur.¹⁴⁴

¹³⁹ Danıştay 13. Dairesi, T. 22.02.2010, E. 2009/691, K. 2010/1497, www.legalbank.net (Erişim: 15.10.2024); Danıştay 6. Dairesi, T. 24.06.1993, E. 1992/3026, K. 1993/2650, www.kazanci.com.tr (Erişim: 19.10.2024).

¹⁴⁰ Danıştay 6. Dairesi, T. 26.12.1984, E. 1984/738, K. 1984/3344, www.kazanci.com.tr (Erişim: 20.10.2024).

¹⁴¹ Danıştay 6. Dairesi, T. 26.12.1984, E. 1984/738, K. 1984/3344, www.legalbank.net (Erişim: 15.10.2024).

¹⁴² Danıştay 5. Dairesi, T. 20.10.2015, E. 2015/4089, K. 2015/8104, www.legalbank.net (Erişim: 14.10.2024).

¹⁴³ Anayasa Mahkemesi, İdris Tan Kamer ve Mustafa Aycan, T. 19.11.2020, B.No: 2018/20175, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 13.10.2024).

¹⁴⁴ Meral / Türkiye, T. 27.11.2007, B.No: 33446/02, www.hudoc.echr.coe.int (Erişim: 20.10.2024).

Bilirkişi raporunun taraflara tebliğ edilmesi, tam yargı davalarında, İYUK'un 16. maddesinde düzenlenen miktar artırımı müessesesiyle de ilişkilidir. Tam yargı davalarının tarafları çoğu zaman tazminat ödenmesinin koşulu olan, idarenin sorumluluğunun bulunup bulunmadığını, kusurun ağırlığı ile idareye ne ölçüde atfedilebilir olduğu gibi hususları bilirkişi raporu üzerine öğrenebilmektedir. Diğer yandan, davacının gerçek zararı ile ödenecek olan tazminat miktarı da çoğu zaman mahkemece görevlendirilen hesap bilirkişileri tarafından tespit edilmektedir. Davacının gerek açmış olduğu davanın haklılığını ve gerek gerçek zararını öğrenmesi halinde miktar artırımı yapması mümkün olacaktır. Miktar artırımı imkanının etkili ve doğru kullanımını adına bilirkişi raporunun taraflara tebliğ edilmesi zorunlu olup aksi durum hak kayıplarına sebep olabilecektir.¹⁴⁵ Danıştay da bilirkişi raporunun taraflara tebliği ile miktar artırımı hakkının kullanılabilmesi arsındaki yakın ilişkiyi açıkça ortaya koymuştur.¹⁴⁶

Buna karşılık, idari yargıda dava açılmadan önce delil tespiti faaliyetleri kapsamında adli yargı mercileri eliyle alınan bilirkişi raporları, adli yargı sürecinde kesinleştiğinden, idari yargı mercileri tarafından bu raporların tekrar tebliğ edilmesi gerekmemektedir.¹⁴⁷ Danıştay söz konusu raporların uyuşmazlığın çözümü için gerekli teknik bilgi ve içeriğe sahip olması durumunda hükme esas alınması gerektiğini kabul etmektedir.¹⁴⁸

Bilirkişi raporunun duruşmalı görülen davalarda duruşmanın yapılmasından önce, duruşmasız görülen davalarda ise karar aşamasına geçilmeden önce taraflara tebliğ edilmesi gerekir.¹⁴⁹ Ayrıca, İYUK madde 31 hükmünün atıf yapmış olduğu HMK'nin 68. maddesinin

¹⁴⁵ Aynı yöndeki görüş için bkz. Özdemir, s. 513.

¹⁴⁶ Danıştay 5. Dairesi, T. 20.10.2015, E. 2015/4089, K. 2015/8104, www.legalbank.net (Erişim: 25.10.2024).

¹⁴⁷ Danıştay 9. Dairesi, T. 06.11.2014, E. 2014/6279, K. 2014/7222, www.kazanci.com.tr (Erişim: 16.10.2024).

¹⁴⁸ Danıştay 10. Dairesi, T. 21.03.2016, E. 2015/1604, K. 2016/1577, www.legalbank.net (Erişim: 18.10.2024). Buna karşılık, söz konusu raporların değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunda mahkemenin takdir yetkisinin bulunduğu kabul edildiği aksi yönde Danıştay kararları da bulunmaktadır. (Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 16.05.2012, E. 2010/595, K. 2012/194, www.kazanci.com.tr (Erişim: 18.10.2024).)

¹⁴⁹ Yıldırım/Üstün, s. 514. Bu yöndeki karar için bkz. Danıştay 7. Dairesi, T. 26.11.1985, E. 1985/1784, K. 1985/2827, *Danıştay Dergisi*, S. 62-63, s. 314.

ikinci fıkrası uyarınca gerek bilirkişi görevlendirmesine yönelik kararlar ve gerek bilirkişi tarafından tesis edilen rapor uyumsuzluğunun taraf- larının yanında katılana da tebliğ edilir.

B. Bilirkişilik Faaliyetinin İdari Yargılama Hukukunda Yarattığı Etkiler

HMK'nın 282. maddesine göre hâkim, bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir. Bilirkişi oy ve görüşü bağlayıcı nitelik taşımamakta olup takdiri delil niteliğinde olduğu kabul edilmektedir.¹⁵⁰

Hâkim, bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbest- çe değerlendirir.¹⁵¹ Bu husus Danıştay tarafından,

“...teknik bilgiye sahip bilirkişilerce ortaya konulan tespit ve veriler doğrul- tusunda raporda varılan sonuçtan farklı bir sonuca varılması halinde, söz konusu farklılığın gerekçelendirilmesi suretiyle rapor dışında bir karara va- rılabileceğinin de kabulü gerekmektedir. Esasen bu husus, yargı yetkisinin, hukuka ve vicdani kanaate uygun olarak kullanılmasının doğal sonucudur” şeklinde açıkça ifade edilmiştir.¹⁵²

Mahkeme kararının bilirkişi raporu yönünde olması zorunlu ol- mayıp gerekçesi ortaya konularak farklı bir kararın verilmesi müm- kündür. Bunun yanında, birden fazla bilirkişi raporu almış olan mah- keme bunlardan hiçbirine uymayan ayrık bir karar verebilir ya da tüm raporların belirli kısımlarını hükme esas alabilir.¹⁵³

Mahkeme, rapordaki eksiklik yahut belirsizliğin giderilmesini sağlamak için, bilirkişiden ek rapor alabileceği gibi gerekli görürse, yeni görevlendireceği bilirkişi aracılığıyla tekrar inceleme yaptırabi- lir.¹⁵⁴ Bu ihtimalde, mahkemenin ikinci bilirkişi raporunu dikkate al- maksızın salt ilk bilirkişi raporunu esas alarak hüküm kuramayacağı kabul edilmektedir.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Atalay/Ermenek/Erdoğan, s. 533; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 434.

¹⁵¹ Danıştay 10. Dairesi, T. 09.02.2005, E. 2002/3573, K. 2005/367, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2024).

¹⁵² Danıştay 10. Dairesi, T. 11.09.2015, E. 2010/10955, K. 2015/3710, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2024).

¹⁵³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 434.

¹⁵⁴ Danıştay 3. Dairesi, T. 05.06.1991, E. 1989/2916, K. 1991/2026, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2024).

¹⁵⁵ Yıldırım/Üstün, s. 515.

Belirtmek gerekir ki dosyanın bilirkişiye gönderilmesi durumunda, mahkemenin bilirkişi raporunu dikkate alması ve değerlendirmesi zorunludur. Başka bir deyişle, söz konusu rapor hiç yokmuşçasına hüküm kurulması mümkün değildir.¹⁵⁶ Bilirkişinin görüşüne başvurulmuş olmasına rağmen rapor irdelenmeden hüküm kurulması kararın güvenilirliğini sarsar.¹⁵⁷

Bilirkişi raporlarının içerik itibarıyla dikkate alınması idari yargı hâkimi bakımından zorunlu olsa da mahkemenin gerekçesini ortaya koymak koşuluyla bilirkişi raporunun aksi yönde hüküm kurması mümkündür.¹⁵⁸ Bu durum hâkimin kendisini bilirkişinin yerine koyması anlamına gelmemektedir.¹⁵⁹ Danıştay bir kararında, “Mahkeme-

¹⁵⁶ Aynı yönde görüş için bkz. Candan, s. 861.

¹⁵⁷ Kayılıoğlu, s. 148; Özdemir, s. 542.

¹⁵⁸ Anayasa Mahkemesi, T. 03.06.2021, E. 2021/8, K. 2021/40; Anayasa Mahkemesi, A.D. Başvurusu, T. 09.01.2019, B.No: 2015/10393; Anayasa Mahkemesi Anayasa Mahkemesi, Tam Petrol Ürünleri Alım Satım LTD Şti Başvurusu, T. 10.06.2015, B.No: 2013/2131, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 22.10.2024). Bu yöndeki Danıştay kararları için bkz. Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 23.10.1998, E. 1997/66, K. 1998/307, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2024); Danıştay 9. Dairesi, T. 11.02.1998, E. 1997/3926, K. 1998/452, *Danıştay Dergisi*, S. 97, s. 640; Danıştay 6. Dairesi, T. 30.01.1992, E. 1990/1311, K. 1992/393, www.kazanci.com.tr (Erişim: 28.09.2024). Bu yöndeki başka kararlar için bkz. Danıştay 7. Dairesi, T. 11.11.1985, E. 1985/1443, K. 1985/2487, *Danıştay Dergisi*, S. 62-63, s. 317; Danıştay 7. Dairesi, T. 20.11.1984, E. 1984/61, K. 1984/1778, *Danıştay Dergisi*, S. 58-59, s. 228. Hâkimin, bilirkişinin incelediği konu ile ilgili bilgisinin raporun içerik yönünden değerlendirilmesi bakımından yeterli olmadığına, bu ihtimalde ancak dosyanın yeni bir bilirkişiye gönderilmesi ve aksi yönde görüş alınması durumunda hâkimin içerik bakımından aksi yönde karar verebileceğine ilişkin görüş için bkz. Filiz Berberoğlu Yenipınar, İdare ve Vergi Mahkemelerinde Bilirkişilik, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 25; Kayılıoğlu, s. 150. Öğretide Kuru ise böyle bir zorunluluk bulunmadığını ortaya koymuş, hâkimin yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırmadan, bilirkişi raporunun aksine de karar verebileceğini ileri sürmüştür. (Kuru, s. 2780 vd.)

¹⁵⁹ Yasin, s. 127; Kuru, s. 2781. Danıştay 10. Dairesi, T. 09.02.2005, E. 2002/3573, K. 2005/367, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2024); Danıştay 7. Dairesi, T. 20.11.1984, E. 1984/61, K. 1984/1778, *Danıştay Dergisi*, S. 58-59, s. 228. Aksi yöndeki Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 24.12.2008, E. 2008/4-734, K. 2008/766, www.kazanci.com.tr (Erişim: 19.10.2024).

Öğretide Deryal, hâkimin genel kültürü ve matematik bilgisi ile düzeltilebileceği düzeyde hesap hataları varsa, bunları düzelterek, diğer açılardan yeterli gördüğü bu raporu hükme esas almasının; ek rapor veya yeniden bilirkişi incelemesi yapma yoluna gitmemesinin mümkün olduğunu ileri sürmüştür. (Deryal, “Ek Rapor”, s. 26)

ce itibar edilmese dahi kararda bilirkişi raporuna yer verilerek neden itibar edilmediğinin ortaya konulması” gerektiğinin belirtilmemesini bozma sebebi kabul etmiştir.¹⁶⁰ Bilirkişi raporunun kısmen aksi yönünde hüküm kurulduğu hallerde de Danıştay’ın yaklaşımı aynıdır.¹⁶¹ Ancak bilirkişi raporundan aksi yönünde hüküm kurulması durumunda; bunun soyut ifadelerle ortaya konulmaması, gerekçesinin mutlaka açıkça belirtilmesi gerekmektedir.¹⁶² Dolayısıyla verilen kararın keyfilik taşımaması gerekir.¹⁶³ Diğer yandan, bilirkişi raporunun, eksik, yetersiz, tutarsız yahut herhangi bir surette hukuka aykırı olduğunun tespit edilmesi durumunda mahkemenin farklı bir bilirkişi raporu talep etme yetkisi bulunmaktadır.¹⁶⁴ Adli yargıda ise hâkimin bilirkişi raporunu içerik yönünden benimsemediği hallerde ancak aksi yönde bilirkişi raporu almak suretiyle rapora aykırı olarak hüküm kurabileceği anlayışı benimsenmiştir.¹⁶⁵ Benzer şekilde, hakimin doğrudan bilirkişi raporundaki azlık görüşüne dayanarak hüküm kurması müm-

¹⁶⁰ Danıştay 6. Dairesi, T. 20.10.2004, E. 2003/1419, K. 2004/5089, www.kazanci.com.tr (Erişim: 01.10.2024); Danıştay 7. Dairesi, T. 19.11.1991, E. 1991/1614, K. 1991/2789, www.legalbank.net (Erişim: 16.10.2024).

¹⁶¹ Danıştay 4. Dairesi, T. 12.11.1992, E. 1990/4255, K. 1992/4873, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2024).

¹⁶² “...mükellefin defter ve kayıtları üzerinde bilirkişi inceleme sine karar verilerek aynı bilirkişiye iki kez incelettirmek suretiyle alınan raporlara rağmen bu raporların neden kabul edilmediği hususunun değerlendirilip tartışması yapılmadan incelemenin eksik yapıldığı ve soyut iddialara dayandığı kabul edilerek karar verilmesinde isabet görülmemiştir.” (Danıştay 3. Dairesi, T. 05.06.1991, E. 1989/2916, K. 1991/2026, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2024).) Aynı yöndeki başka bir karar için bkz. Danıştay 15. Dairesi, T. 09.11.2015, E. 2013/10027, K. 2015/7244; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 16.12.2011, E. 2011/1138, K. 2011/1564, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2024); Danıştay 7. Dairesi, T. 21.10.1999, E. 1999/868, K. 1999/3418, *Danıştay Dergisi*, S. 103, s. 713; Danıştay 6. Dairesi, T. 18.02.1998, E. 1997/2233, K. 1998/1152, www.kazanci.com.tr (Erişim: 13.10.2024); Danıştay 4. Dairesi, T. 12.11.1992, E. 1990/4255, K. 1992/4873, *Danıştay Dergisi*, S. 87, s. 248; Danıştay 3. Dairesi, T. 05.06.1991, E. 1989/2916, K. 1991/2026, *Danıştay Dergisi*, S. 84-85, s. 126; Danıştay 7. Dairesi, T. 11.11.1985, E. 1985/443, K. 1985/2487, *Danıştay Dergisi*, S. 62-63, s. 318; Danıştay 7. Dairesi, T. 20.11.1984, E. 1984/61, K. 1984/1778, *Danıştay Dergisi*, S. 58-59, s. 230.

¹⁶³ Deryal, “Bilirkişilik”, s. 370.

¹⁶⁴ Danıştay 3. Dairesi, T. 05.06.1991, E. 1989/2916, K. 1991/2026, www.legalbank.net (Erişim: 17.10.2024).

¹⁶⁵ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, T. 10.12.1970, E. 1970/5018, K. 1970/6437, www.kazanci.com.tr (12.10.2024). Konuya ilişkin değerlendirmeler için bkz. Kuru, s. 2770 vd.; Ulukapı, s. 202; Deryal, “Ek Rapor”, s. 27 vd.; Aşçıoğlu, s. 358.

kün olmayacaktır.¹⁶⁶

Bilirkişi raporu her ne kadar derdest davalar için talep edilse de mahkemeler aynı maddi gerçeğin tespitine yönelik olarak başka bir davada alınmış olan bilirkişi raporunu esas almak suretiyle hüküm kurabilir.¹⁶⁷ Başka bir davada alınmış bilirkişi raporunu kullanmak yahut yeni bir rapor düzenlenmesini talep etmek mahkemenin takdirinde olup önceden bilirkişi raporu alınmış olması, dosyanın bu görüş dikkate alınarak çözümlenmesini zorunlu kılmaz.¹⁶⁸

Uyuşmazlık konusu maddi olaya yönelik olarak iki ayrı idari dava açılması veya aynı anda hem idari yargıda hem adli yargıda dava açılması¹⁶⁹ yahut uyuşmazlık konusu olayın ceza davasına¹⁷⁰ konu olması durumunda, mahkemenin derdest davada yeni bir bilirkişi raporu isteminde bulunmaksızın diğer davalarda düzenlenen bilirkişi raporunu esas alarak hüküm kurması mümkündür.¹⁷¹ Keza, Cumhuriyet savcılar tarafından yürütülen ceza soruşturması aşamasında edinilen bilirkişi raporlarının da hükme esas alınmasının mümkün olduğu kabul edilmektedir.¹⁷² Bunun için, daha önceden elde edilmiş olan bilirkişi raporlarının idari yargı merciinin ihtiyacı olan teknik bilgi ve uzmanlığı içeriyor olması gerekir. Danıştay bir kararında,

¹⁶⁶ Deryal, "Bilirkişilik", s. 379. Buna karşılık öğretilerde Kuru, oy çokluğu ile verilen bilirkişi raporlarında, hâkimin azınlıkta kalan bilirkişinin özel ve teknik bilgisinin daha iyi olduğu kanısına vararak bu yönde hüküm kurabileceğini ileri sürmüştür. (Kuru, s. 2780 vd.)

¹⁶⁷ Yasin, s. 129.

¹⁶⁸ Danıştay 15. Dairesi, T. 21.04.2016, E. 2013/13974, K. 2016/2734; Danıştay 13. Dairesi, T. 23.10.2009, E. 2008/2779, K. 2009/9319, www.legalbank.net (Erişim: 17.10.2024).

¹⁶⁹ Danıştay 15. Dairesi, T. 09.06.2016, E. 2013/10684, K. 2016/4155, www.legalbank.net (Erişim: 17.10.2024); Danıştay 7. Dairesi, T. 30.12.2003, E. 2000/8015, K. 2003/5260

¹⁷⁰ Danıştay 15. Dairesi, T. 17.01.2017, E. 2014/457, K. 2017/259; Danıştay 15. Dairesi, T. 09.11.2015, E. 2014/9648, K. 2015/7202; Danıştay 10. Dairesi, T. 24.09.2007, E. 2005/3719, K. 2007/4317; Danıştay 10. Dairesi, T. 19.09.2007, E. 2004/6540, K. 2007/4237, www.legalbank.net (Erişim: 17.10.2024); Danıştay 10. Dairesi, T. 15.02.2001, E. 1998/5580, K. 2001/581 aktaran Çınarlı, s. 64.

¹⁷¹ Deryal, "Bilirkişilik", s. 430.

¹⁷² Danıştay 5. Dairesi, T. 13.02.2017, E. 2016/16487, K. 2017/2194; Danıştay 15. Dairesi, T. 24.11.2016, E. 2013/4034, K. 2016/5704, www.legalbank.net (Erişim: 17.10.2024).

“İdare Mahkemesince yaptırılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu ...düzenlenen ...bilirkişi raporunda, zararın doğumunda idarenin kusurunun bulunmadığının belirtildiği, dava açılmadan önce adli yargıda davacı tarafından yaptırılan *tespit sonucu düzenlenen bir diğer raporda da meydana gelen zararın idarenin kusurundan doğduğu belirtilmektedir. ...İdare Mahkemesince; ...son rapor esas alınmak suretiyle davanın reddine karar verilmiş ise de zararın varlığı konusundaki raporlar arasındaki açık çelişkinin ayrı bir bilirkişi incelemesi yapılmak veya bu konuda ek rapor alınarak giderilmemiş olması nedeniyle eksik incelemeye dayalı olarak verildiği*” gerekçesiyle idare mahkemesi kararında hukuki isabet bulmamıştır.¹⁷³

Görüldüğü gibi, uyuşmazlığa konu maddi vakıa bakımından daha önceden adli yargıda düzenlenmiş bir bilirkişi raporu bulunması ihtimalinde, mahkemenin doğrudan yahut idari yargıda yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırmak suretiyle bu ilk rapordan aksi yönde hüküm kurması durumunda bu hususu gerekçelendirmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda tartışılan bir diğer konu da görevsiz veya yetkisiz mahkeme tarafından önceden alınmış olan bilirkişi görüşünün, dosya kendisine gönderilen mahkemece dikkate alınmasının mümkün olup olmadığıdır. Öğretide usul ekonomisi gereği bu ihtimalde yeniden bilirkişi incelemesi yapılmasına gerek olmadığı kabul edilmektedir.¹⁷⁴

Bilirkişi raporunda teknik değerlendirmelerin ötesine geçen hukuki tespit, inceleme ve yorumlar mahkeme bakımından bağlayıcı olmayıp bunların dikkate alınmaması esastır. Aksi durum, mahkemenin hukuki hata ihtimalini arttıracıdır.¹⁷⁵ Mahkemelerin de bilirkişi raporunda ortaya konulan hukuki değerlendirmeleri aynen karara gerekçe olarak koyması hukuka aykırılık oluşturmaktadır.¹⁷⁶ Danıştay bir kararında bu hususu bozma sebebi olarak kabul etmiştir.¹⁷⁷ Dolayı-

¹⁷³ Danıştay 10. Dairesi, T. 17.03.1993, E. 1991/4210, K. 1993/1126, www.kazanci.com.tr (Erişim: 05.10.2014).

¹⁷⁴ Yıldırım/Üstün, s. 516.

¹⁷⁵ Yasin, s. 120.

¹⁷⁶ Yıldırım/Üstün, s. 517; Candan, s. 861.

¹⁷⁷ Danıştay 8. Dairesi, T. 21.01.2019, E. 2018/3564, K. 2019/269; Danıştay 7. Dairesi, T. 19.10.1995, E. 1994/3479 K. 1995/4013, www.kazanci.com.tr (Erişim: 05.10.2014). Bu yöndeki başka kararlar için bkz. Danıştay 3. Dairesi, T. 23.09.2008, E. 2007/3599, K. 2008/2790, *Danıştay Dergisi*, S. 120, s. 140; Danıştay 7. Dairesi, T. 14.06.2004, E. 2001/4373, K. 2004/1774, www.kazanci.com.tr (Erişim: 24.10.2024);

sıyla, bilirkişi tarafından hazırlanan rapordaki görüşe mahkeme tarafından uyulduğu hallerde dahi, rapordaki ifadelerin tekrarlanmaması, raporun mahkemece değerlendirilerek tartışılması ve nihai hükmün varsa diğer delil ve belgeler ile birlikte gerekçelendirilerek kurulması gerekmektedir.¹⁷⁸

II. BİLİRKİŞİ GÖRÜŞLERİNİN YARGISAL DENETİMİ

Hukukumuzda mahkemelerce sıkça başvurulanan bilirkişilik müessesesi organik, biçimsel ve içeriksel yönden oldukça sıkı kurallara tabi tutulmuştur. İlk derece mahkemelerinin kararlarına esas alınan bilirkişi raporları bu kurallara cevap vermekte yetersiz kalabilmekte olup bu durum idari yargı mercileri tarafından hukuka aykırı kabul edilmektedir. **(A)** Öte yandan, hukuka ve usule aykırı olarak düzenlenen bilirkişi raporu esas alınarak hüküm kurulması başta adil yargılanma hakkı olmak üzere anayasal hakların ihlalini de beraberinde getirmektedir. **(B)**

A. İdari Yargı Mercileri Tarafından Denetimi

Bilirkişi raporuna konu olan hususlar hukuk bilgisi ile çözümlenemeyecek teknik ve uzmanlık gerektiren alanlara ilişkin olsa da idari yargıcın bilirkişi raporunu organik, biçimsel ve içeriksel yönden denetleyebilmesi mümkün olup bu denetim sonucunda raporda öngörülenden farklı yönde hüküm kurabileceği gibi hukuka aykırılık veya eksikliklerin giderilmesi için dosyanın aynı bilirkişiye ya da başka bilirkişiye gönderilmesine karar verebilmektedir. Bu denetim yapılmadan doğrudan bilirkişi raporu esas alınarak hüküm kurulması Danıştay tarafından farklı gerekçelerle bozma sebebi olarak kabul edilmektedir.

1. Bilirkişi Raporlarının Organik Yönden Denetimi

Bilirkişi heyetinin uyuşmazlığın çözümü bakımından gerekli teknik ve uzmanlık bilgisini karşılayan üyelerden oluşturulması gerekmektedir. Bilirkişiliği tanımlayan ve karakterize eden temel nitelik,

Danıştay 7. Dairesi T. 24.10.1991, E. 1987/3900, K. 1991/2675, *Danıştay Dergisi*, S. 84-85, s. 472.

¹⁷⁸ Danıştay 10. Dairesi, T. 09.02.2005, E. 2002/3573, K. 2005/367, www.legalbank.net (Erişim: 11.10.2024). Bu yöndeki görüş için bkz. Yasin, s. 128.

mesleki yeterlilik ve uzmanlıktır.¹⁷⁹ Mahkeme tarafından gereksinim duyulan uzmanlığın spesifik olarak belirlenmesi zorunludur.¹⁸⁰ Bilirkişi heyetinde hangi alanda uzman kişilerin bulunması gerektiği, konunun teknik yönü dikkate alınmak suretiyle belirlenir.¹⁸¹

Heyet içerisinde konunun uzmanı kişilerin bulunmaması yahut bu kişilerin sayı olarak azınlıkta kalması durumunda, söz konusu bilirkişi raporuna dayanılarak hüküm kurulması hukuka aykırılık oluşturacaktır.¹⁸² Danıştay bir kararında “...hastanın durumu pediatri bölümü kadar ortopedi ve travmatoloji ile enfeksiyon hastalıkları bölümlerini de ilgilendirmektedir. ... raporu hazırlayanlar arasında ise, enfeksiyon hastalıkları ile ortopedi ve travmatoloji uzmanının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, yukarıda ifade edildiği üzere bilirkişiyeye başvurulmasındaki amaçla bağdaşmamaktadır.” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁸³

Başka bir kararında Danıştay dava konusu işlemi “hazırlayan uzmanlar ile birebir aynı sayıda ve aynı uzmanlık alanında olmasa dahi, yargılama usulü kurallarının elverdiği ölçüde, usul ekonomisi de gözetilerek bir denge kurulması, ...bilirkişilerin zorunlu olan ana konu başlıkları bakımından yeterli uzmanlığa sahip olması, bilirkişi raporunun tarafları tatmin edici olması gerekmektedir” demek suretiyle hüküm kurmuştur.¹⁸⁴ Görüldüğü gibi, Danıştay idari işlemi tesis eden makamın uzmanlık bilgisi ve teknik yeterliliği ile bu işleme ilişkin uyumsuzluğun çözümünün gerektirdiği uzmanlık bilgisini sağlamaya elverişli bir bilirkişi heyetinin

¹⁷⁹ Kayılıoğlu, s. 79.

¹⁸⁰ Deryal, “Ek Rapor”, s. 71.

¹⁸¹ Elektronik mühendisi olan bilirkişinin bilgisayar alanında uzman olarak nitelendirilemeyeceğine yönelik karar için bkz. Danıştay 7. Dairesi, T. 06.05.1999, E. 1998/804, K. 1999/1935, www.legalbank.net (Erişim: 20.09.2024). Taşınmaz bedelinin belirlenmesi için ziraat mühendisinin görevlendirilmesinin hukuka aykırılığına yönelik karar için bkz. Danıştay 3. Dairesi, T. 12.12.1985, E. 1985/672, K. 1985/3307, *Danıştay Dergisi*, S. 62-63, s. 148. Uyuşmazlığın çözümünde elektronik mühendisinin bilirkişi olarak atanması gerekirken makine mühendisinin atanmasının hukuka aykırılık oluşturacağına ilişkin karar için bkz. Danıştay 7. Dairesi, T. 27.09.2001, E. 2000/2262, K. 2001/3030 aktaran Candan, s. 847, dn. 1285.

¹⁸² Danıştay 10. Dairesi, T. 17.03.1993, E. 1991/4210, K. 1993/1126, www.kazanci.com.tr (Erişim: 05.10.2014).

¹⁸³ Danıştay 15. Dairesi, T. 16.05.2016, E. 2016/5237, K. 2016/3596, www.kazanci.com.tr (Erişim: 15.10.2024).

¹⁸⁴ Danıştay 14. Dairesi, T. 27.12.2016, E. 2016/5004, K. 2016/7979, www.kazanci.com.tr (Erişim: 15.10.2024).

bulunması gerektiğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, bilirkişinin uzmanlık alanının yanında uzmanlık düzeyinin de yeterli olması gerektiği kabul edilmektedir.¹⁸⁵

Danıştay özellikle kültür varlıklarının korunması, çevre, imar, şehircilik gibi konularda bilirkişi heyetinin oluşturulma biçimini doğrudan denetlemekte; uyuşmazlık konusu taşınmazın özellikleri ve tescil altına alınma gerekçesi gözetilerek bilirkişi heyetinin somut teknik gereksinimler doğrultusunda oluşturulması gerektiğini kabul etmektedir.¹⁸⁶ Ayrıca bilirkişi heyetinde konuyu farklı perspektiflerden değerlendirecek uzmanların bulunmasının zorunluluk olduğu kabul edilmektedir. Söz gelimi Danıştay taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin bir uyuşmazlıkta, bilirkişi heyetinin yalnızca mimar ve mühendislerden oluşmasını; bir sanat tarihçisinin bulunmamasını bozma sebebi kabul etmiştir.¹⁸⁷ Bununla birlikte, uyuşmazlık konusu olayın birden fazla uzmanlık alanını birlikte ilgilendirdiği hallerde, bilirkişi olarak tek bir alanda uzman veya uzmanların görevlendirilmesi Danıştay tarafından hukuka aykırı bulunmuştur.¹⁸⁸

Ayrıca dava konusu işlemin uzman bir kurul yahut uzmanlık kuruluşu görüşü veya kararı doğrultusunda tesis edildiği hallerde, oluşturulacak bilirkişi heyetinde bulunacak uzman sayısı ve uzmanlık alanının belirlenmesinde, birebir aynı sayıda olmamakla birlikte usul ekonomisi gözetilerek belli bir dengenin sağlanması gerektiği kabul

¹⁸⁵ Danıştay 10. Dairesi, T. 22.12.2006, E. 2004/2015, K. 2006/7347, *Danıştay Dergisi*, S. 115, s. 343; Danıştay 7. Dairesi, T. 30.12.2013, E. 2000/8015, K. 2003/5260, www.kazanci.com.tr (Erişim: 29.09.2024).

¹⁸⁶ Danıştay 14. Dairesi, T. 24.01.2017, E. 2016/1093, K. 2017/262; Danıştay 14. Dairesi, T. 16.02.2016, E. 2014/8156, K. 2016/930; Danıştay 6. Dairesi, T. 31.03.2015, E. 2014/6671, K. 2015/1861; Danıştay 10. Dairesi, T. 22.11.1999, E. 1998/186, K. 1999/6196, www.kazanci.com.tr (Erişim: 10.10.2024); Danıştay 8. Dairesi, T. 19.02.2018, E. 2012/5523, K. 2018/846 aktaran Özdemir, s. 174; Danıştay 6. Dairesi, T. 16.01.1989, E. 1988/3005, K. 1989/27, *Danıştay Dergisi*, S. 76-77, S. s. 451.

¹⁸⁷ Danıştay 14. Dairesi, T. 04.04.2017, E. 2016/8448, K. 2017/2025; Danıştay 14. Dairesi, T. 15.02.2012, E. 2011/15596, K. 2012/965, www.legalbank.net (Erişim: 11.10.2024).

¹⁸⁸ Danıştay 14. Dairesi, T. 30.10.2018, E. 2018/1438, K. 2018/6390 aktaran Özdemir, s. 209; Danıştay 14. Dairesi, T. 21.02.2018, E. 2017/4202, K. 2018/833, www.kazanci.com.tr (Erişim: 24.10.2024); Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, T. 30.09.2006, E. 2008/10, K. 2009/415, *Danıştay Dergisi*, S. 125, s. 106.

edilmiştir.¹⁸⁹ Aynı şekilde jüri veya heyet tarafından alınan kararlar veya bu kararlar üzerine tesis edilen işlemlerin denetimi için atanacak bilirkişi heyetinin jüri veya heyet ile aynı sayıda, aynı uzmanlık düzeyi ve seviyesinde olması gerektiği kabul edilmektedir.¹⁹⁰ Danıştay kurul ya da heyet halinde alınan kararların incelenmek üzere tek bir bilirkişiyeye gönderilmesini bozma sebebi olarak nitelendirmiştir.¹⁹¹ Ülke çapında etkisi olan sınavlara karşı açılan davalarda, dosyanın incelenmek üzere en az üç kişiden oluşan bilirkişi heyetine gönderilmesi gerektiğine hükmedilmiştir.¹⁹² Bilirkişi heyetinde yeterli uzmanlık alanının bulunmaması yahut uyuşmazlık konusu ile ilgili olmayan uzmanlık alanından üyelerin bulunması durumunda, bu rapor esas alınarak hüküm kurulması bozma sebebi olarak kabul edilmektedir.¹⁹³

Diğer yandan, bilirkişi raporunda uzmanlık hususunda tereddüde yol açan ifadeler yer verilmesi de Danıştay tarafından başlı başına bozma sebebi olarak kabul edilmiştir. Bir kararında Danıştay, "...düzenlediği raporda, ...'kanımca' sözcüğünün kullanılmış olması" nedeniyle rapora dayanılarak verilen kararda isabet bulmamıştır.¹⁹⁴

2. Bilirkişi Raporlarının Biçimsel Yönden Denetimi

Bilirkişi raporlarının biçimsel yönden de hukuka uygun, kabul edilebilir olması gerekmektedir. Danıştay tarafından da "*bilirkişilerce hazırlanan raporların olayın özel veya teknik bilgi gerektiren yönlerini hiçbir tereddüde yer vermeyecek şekilde aydınlatan bilimsel esaslara dayalı gerekçeleri içermesi gerektiği, bu nitelikte olmayan bilirkişi raporlarının hükme esas*

¹⁸⁹ Danıştay 14. Dairesi, T. 27.12.2016, E. 2016/5004, K. 2016/7979, www.legalbank.net (Erişim: 20.10.2024); Danıştay 8. Dairesi, T. 11.12.2015, E. 2014/45244, K. 2015/11945, *Danıştay Dergisi*, S. 141, s. 276; Danıştay 8. Dairesi, T. 28.09.2017, E. 2017/6043, K. 2017/6765, *Danıştay Dergisi*, S. 147, s. 226.

¹⁹⁰ Özdemir, s. 202.

¹⁹¹ Danıştay 8. Dairesi, T. 11.12.2015, E. 2014/5242, K. 2015/11945, www.kazanci.com.tr (Erişim: 24.10.2024).

¹⁹² Danıştay 8. Dairesi, T. 29.07.2017, E. 2017/6043, K. 2017/6765 aktaran Özdemir, s. 201.

¹⁹³ Danıştay 14. Dairesi, T. 26.03.2013, E. 2011/7740, K. 2013/2133; Danıştay 6. Dairesi, T. 30.11.1993, E. 1993/2579, K. 1993/5120, www.kazanci.com.tr (Erişim: 11.10.2024).

¹⁹⁴ Danıştay 7. Dairesi, T. 06.05.1999, E. 1998/804, K. 1999/1935, www.legalbank.net (Erişim: 09.10.2024). Bu yöndeki başka bir karar için bkz. Danıştay 8. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2013/91, K. 2013/9297, www.kazanci.com.tr (Erişim: 16.10.2024).

alınamayacağı” kabul edilmiştir.¹⁹⁵ Bilirkişi raporunun anılan koşulları taşıyıp taşımadığı, öncelikle davaya bakan mahkeme tarafından değerlendirilmelidir. Söz konusu koşulları taşımayan bilirkişi raporlarına dayanılarak hüküm kurulması hukuka aykırıdır.

Bu doğrultuda, raporda mahkemenin sorduğu tüm sorular hakkında ayrı ayrı teknik görüş ve değerlendirmelerin yapılmış olması gerekir.¹⁹⁶ Bilirkişi, kendisine sorulan sorulara cevap oluşturacak nitelikte ve görüşüne başvurulmuş hususu tam olarak açıklayıcı bir rapor vermekle yükümlüdür.¹⁹⁷ Bilirkişi raporunun, eksik ve yetersiz;¹⁹⁸ çelişkili ve tutarsız olması;¹⁹⁹ yeterli inceleme ve araştırma yapılmadan düzenlenmiş olması;²⁰⁰ teknik ve bilimsel verilere dayanmaksızın²⁰¹ ya da teknik ve bilimsel veriler ortaya konulmadan düzenlenmiş olması²⁰² yahut Mahkeme tarafından sorulan soruların tümüne yanıt verilmenden²⁰³ veya genel geçer nitelikli yanıtlar verilmek suretiyle görüş verilmesi durumunda,²⁰⁴ söz konusu rapor esas alınarak hüküm kurulması

¹⁹⁵ Danıştay 13. Dairesi, T. 07.09.2015, E. 2015/2612, K. 2015/2994, www.legalbank.net (Erişim: 19.10.2024).

¹⁹⁶ Danıştay 15. Dairesi, T. 11.03.2015, E. 2013/4509, K. 2015/1398, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

¹⁹⁷ Danıştay 10. Dairesi, T. 03.10.2012, E. 2012/3990, K. 2012/4561, www.kazanci.com.tr (Erişim: 15.10.2024).

¹⁹⁸ Danıştay 15. Dairesi, T. 27.05.2016, E. 2016/3514, K. 2016/3853; Danıştay 15. Dairesi, T. 23.01.2014, E. 2012/12332, K. 2014/116; Danıştay 10. Dairesi, T. 11.05.2011, E. 2010/13350, K. 2011/1738, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

¹⁹⁹ Danıştay 11. Dairesi, T. 05.02.2003, E. 2001/1928 K. 2003/636, www.legalbank.net (Erişim: 12.10.2024).

Bu yöndeki başka kararlar için bkz. Danıştay 15. Dairesi, T. 24.03.2016, E. 2015/9336, K. 2016/2014; Danıştay 15. Dairesi, T. 10.03.2016, E. 2015/8936, K. 2016/1604, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024); Danıştay 6. Dairesi, T. 24.04.1985, E. 1984/1226, K. 1985/756, www.kazanci.com.tr (Erişim: 17.10.2024).

²⁰⁰ Danıştay 15. Dairesi, T. 11.03.2015, E. 2013/4509, K. 2015/1398; Danıştay 10. Dairesi, T. 11.07.2005, E. 2002/3968, K. 2005/4042, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

²⁰¹ Danıştay 6. Dairesi, T. 31.03.2015, E. 2014/6671, K. 2015/1861, www.kazanci.com.tr (Erişim: 04.10.2024).

²⁰² Danıştay 10. Dairesi, T. 10.04.2006, E. 2005/1870, K. 2006/2294, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

²⁰³ Danıştay 15. Dairesi, T. 15.04.2015, E. 2014/5076, K. 2015/2184; Danıştay 10. Dairesi, T. 10.04.2006, E. 2005/1870, K. 2006/2294, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

²⁰⁴ Danıştay 15. Dairesi, T. 27.05.2016, E. 2016/3514, K. 2016/3853; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.10.1995, E. 1994/1342, K. 1995/4261, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

hukuka aykırılık oluşturmaktadır. Yine uygulamada sıkça rastlandığı üzere bilirkişi raporunda yalnızca dosya içeriğinin tekrar edilmesi,²⁰⁵ buna karşılık bilirkişinin ayrıca gerekçeli görüş ortaya koymaktan kaçınması hukuka aykırılık olarak nitelendirilmektedir.²⁰⁶

Bunun yanında, bilirkişi raporunun taraflarca ileri sürülen iddia ve savunmaları ya da dosya içeriğini karşılayacak içerikte olmaması yetersiz inceleme olarak nitelendirilmiştir.²⁰⁷ Bilirkişi tarafından yapılacak değerlendirmenin kapsamı taraflarca ileri sürülen iddia ve savunmalarla sınırlı değildir. Taraflarca ileri sürülmemiş gerekçe ve vakıaların resen tespiti suretiyle görüş verilebilmektedir.²⁰⁸ Benzer şekilde, bilirkişi görüşünün dosyadaki bilgi ve belgeler gözetilmeden yahut dosya içeriği esas alınmadan oluşturulması bozma sebebidir.²⁰⁹

Ayrıca, dosyada birden fazla ve çelişkili bilirkişi raporunun bulunduğu hallerde, yeni bir rapor almak suretiyle mevcut çelişki giderilmeden yahut mahkemece yeterli gerekçe ortaya konulmadan bu raporlardan biri esas alınarak hüküm kurulması hukuka aykırılık oluşturur.²¹⁰ Çözümü net olmayan veya teknik olarak tespiti mümkün olmayan hususlarda, gerekçesi de belirtilmek suretiyle konunun çözümüne dair ihtimallerin ortaya konulması gerekmektedir.²¹¹ Bu sayede, mahkeme uyumsuzluğun teknik boyutuna bütünüyle hâkim hale gelebilecektir. Söz gelimi, bir hastalığın tedavisinde birden fazla yöntemin mümkün olduğu hallerde, bilirkişinin yalnızca kendi benimsediği tedaviye değil; tıbben kabul görmüş ve standartlara uygun tüm yöntemlere raporunda yer vermesi gerekmektedir. Teknik ve özel bilgi ile uzmanlık

²⁰⁵ Ankara 2. İdare Mahkemesi, E. 2020/476 sayılı dosyasına ibraz edilen bilirkişi raporu aktaran Özdemir, s. 458-459.

²⁰⁶ Konya Bölge İdare Mahkemesi 2. İdari Dava Dairesi, T. 12.01.2022, E. 2021/1533 aktaran Özdemir, s. 459.

²⁰⁷ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, T. 24.02.2005, E. 2004/15646, K. 2005/1705, www.kazanci.com.tr (Erişim: 19.09.2024).

²⁰⁸ Ulukapı, s. 197.

²⁰⁹ Danıştay 15. Dairesi, T. 11.03.2015, E. 2013/4509, K. 2015/1398, www.kazanci.com.tr (Erişim: 02.10.2024).

²¹⁰ Danıştay 15. Dairesi, T. 10.03.2016, E. 2014/5674, K. 2016/1586; Danıştay 8. Dairesi, T. 20.05.2004, E. 2003/5602, K. 2004/2417; Danıştay 7. Dairesi, T. 31.03.2004, E. 2001/2270, K. 2004/782, www.kazanci.com.tr (Erişim: 14.10.2024); Danıştay 6. Dairesi, T. 13.11.1985, E. 1985/726, K. 1985/1324, *Danıştay Dergisi*, S. 62-63, s. 228.

²¹¹ Yasin, s. 117; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 433.

yönünden kabul edilebilir yöntemlerden hangisinin tercih edileceği hususunda bilirkişinin yerindelik denetimi yapması mümkün olmayacaktır.²¹² Danıştay da özellikle konusu sanatsal yarışma olan sınavlarda değerlendirmenin bilimsel bilgidan ziyade sanatsal beğenilerle yapıldığını, söz konusu değerlendirmelerin bilirkişi incelemesine konu edilemeyeceğini kabul etmiştir.²¹³

İdarenin takdir yetkisini kullanarak tesis ettiği işlemlerin yargısal denetiminde de öğretide aksi yönde görüşler bulunmakla birlikte;²¹⁴ dosyanın değerlendirilmek üzere bilirkişiye gönderilmesinin mümkün olduğu kabul edilmektedir.²¹⁵ Bilindiği gibi, her ne kadar yargı mercilerinin yerindelik denetimi yapması İYUK madde 2 hükmüyle doğrudan yasaklanmış ise de takdir yetkisinin hukuka uygun şekilde kullanılıp kullanılmadığı mahkemelerce denetlenebilir.²¹⁶ Benzer şekilde, idarenin işlem tesis ederken bu işlemin maddi sebep unsurunu yeterince araştırıp araştırmadığının, nesnel davranıp davranmadığının veya eldeki verilerin sonucun doğması bakımından uygun olup olmadığının incelenebilmesi için mahkemenin dosyayı bilirkişiye göndermesi gerekebilir.²¹⁷ Bu ihtimalde, işlemin hukuka uygunluğunu denetleyen mahkemenin dosyayı bilirkişiye göndermesi halinde bilirkişi takdir yetkisinin kullanılmasına yönelik farklı ihtimalleri ya da yorumları değerlendirmeli; buna bağlı olarak kendi görüşünü teknik gerekçelerle mahkemeye sunmalıdır.²¹⁸

²¹² Yasin, s. 119; Özdemir, s. 523.

²¹³ Danıştay 8. Dairesi, T. 13.11.1996, E. 1994/7743, K. 1996/3110, *Danıştay Dergisi*, S. 93, s. 436; Danıştay 8. Dairesi, T. 10.04.1991, E. 1991/2, K. 1991/744, *Danıştay Dergisi*, S. 82-83, s. 666.

²¹⁴ Turgut Tan, "Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Oral Sözlüğe Armağan Özel Sayısı*, C. 51, S. 1-4, 1994, s. 420; A. Şeref Gözübüyük, Turgut Tan, *İdare Hukuku*, C. 2, 8. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 944; Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, C. 1, 2. baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2009, s. 956.

²¹⁵ Danıştay 10. Dairesi, T. 25.05.1989, E. 1988/2203, K. 1989/1145, *Danıştay Dergisi*, 76-77, s. 787; Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 21.02.1997, E. 1995/209, K. 1997/124, *Danıştay Dergisi*, S. 94, s. 248.

²¹⁶ Danıştay 10. Dairesi, T. 23.10.1990, E. 1988/2710, K. 1990/2301, *Danıştay Dergisi*, S. 82-83, s. 895; Danıştay 5. Dairesi, T. 23.10.1986, E. 1985/596, K. 1986/1084, *Danıştay Dergisi*, S. 66-67, s. 256

²¹⁷ Karahanoğulları, s. 620.

²¹⁸ Bu yöndeki ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Yasin, s. 124-126.

2. Bilirkişi Raporlarının İçeriksel Yönden Denetimi

Bilirkişi raporunun içerik yönünden açıkça takdir ve değerlendirme hatası içermesi ve bu durumun resen yahut başvuru üzerine mahkeme tarafından öğrenilmesi durumunda, mahkemenin bu rapora dayanarak hüküm kurması hukuka aykırılık oluşturmaktadır.²¹⁹ Böyle bir durumda, bilirkişi raporundaki değerlendirme hatasının açıklığına veya anlaşılabilirliğine bağlı olarak mahkemenin bu durumu tespit ederek aksi yönde hüküm kurması mümkün olduğu gibi, dosyayı yeniden incelenmek üzere farklı bir bilirkişi heyetine göndermesi de mümkündür.

Bir kararda Danıştay, “... davada verilen ...bilirkişi raporunda belirtilen, araç sürücünün %25, davalı idarenin %75 kusurlu olduğu görüşü doğrultusunda hüküm tesis edilmiş ise de ...trafik kazasının meydana gelmesi ile sürücünün almış olduğu alkol miktarı arasında illiyet bağı kurulamayacağı ...görüldüğünden, ... bilirkişi raporunda belirlenen kusur oranına itibar etme olanağı” bulunmadığına hükmetmiştir.²²⁰

Diğer bir kararda ise, “Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Kurulu'nun ... raporunda; ...davacıda da normal vajinal doğum ile ... arasında illiyet bağı olduğunun ortaya konulduğu, ancak ... ortaya çıkan durumun bir komplikasyon olduğu ve bu komplikasyona da zamanında doğru müdahale edildiği belirtilmiştir. ... hastane enfeksiyonunun bir komplikasyon olduğu belirtilmekte ise de ...davalı idarenin sağlık hizmeti sunumundaki kusuru nedeniyle davacıların uğradığı zararı tazminle yükümlü bulunduğu” sonucuna varılmıştır.²²¹

Uygulamada hâkimin doğrudan bilirkişi raporuna aykırı karar veremeyeceği, raporunun eksik ya da hatalı görülmesi durumunda tekrar bilirkişi incelemesi yaptırması gerektiği, nihayet son bilirkişi rapor-

²¹⁹ Danıştay 15. Dairesi, T. 03.04.2018, E. 2013/8184, K. 2018/3299, www.kazanci.com.tr (Erişim: 12.10.2024).

²²⁰ Danıştay 15. Dairesi, T. 21.04.2016, E. 2013/13974, K. 2016/2734; Danıştay 15. Dairesi, T. 24.03.2016, E. 2015/655, K. 2016/2018; Danıştay 14. Dairesi, T. 20.05.2015, E. 2013/68, K. 2015/4182., www.legalbank.net (Erişim: 16.10.2024).

²²¹ Danıştay 15. Dairesi, T. 13.03.2014, E. 2013/447, K. 2014/1778 aktaran Çınarlı, s. 67-68. Bu yöndeki başka kararlar için bkz. Danıştay 15. Dairesi, T. 25.02.2014, E. 2013/3906, K. 2014/1180 aktaran Çınarlı, s. 69; Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, T. 23.10.1998, E. 1997/66, K. 1998/307, www.kazanci.com.tr (Erişim: 19.10.2024).

runa göre hüküm kurması gerektiği ifade edilmektedir.²²² Bu durum, hâkimin bağımsız karar verebilmesi ve bilirkişi raporlarının takdiri delil olmasıyla açıkça bağdaşmamaktadır. Bu nedenle, hâkimin bilirkişi raporundan yeterli bilgiyi edinmesi durumunda rapordaki görüşün aksi yönünde hüküm kurabilmelidir.²²³ Ancak bu durumun kararda gerekçelendirilmesi zorunludur.²²⁴ Öğretide *Kayıhoğlu* ise bilirkişi raporlarının içeriği bakımından ayırım yapılmasını, salt bilimsel verilere dayandırılan, özel ve teknik bilgi sunulan raporlara (imza incelemesi, maddi bilimsel tespitler içeren) aykırı olarak hâkim tarafından hüküm kurulması mümkün bulunmadığını; bu hallerde hâkimin ancak dosyayı başka bir bilirkişiye göndermek suretiyle, raporun aksi yönünde hüküm kurabileceğini savunmuştur.²²⁵

Görüldüğü gibi, içerik yönünden hukuka aykırı olduğu açıkça anlaşılan yahut teknik ve uzmanlık yönünden hatalar içerdiği ortaya konulmuş bilirkişi raporu esas alınarak hüküm kurulması hukuka aykırılık oluşturmaktadır.

B. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Tarafından Denetimi

Her ne kadar takdiri delil niteliğinde olsa da mahkemenin nihai kararını oluşturması bakımından bilirkişi raporları büyük önem taşımaktadır. Öyle ki, öğretisi ve yargı kararlarında karşı çıkılmakta ise de uyuşmazlıklar çoğu zaman bilirkişi raporunda yer alan görüşün tekrarlanması suretiyle çözümlenmektedir. Bu bakımdan, bilirkişi raporlarının usule ve hukuka uygun olarak düzenlenmesi ile mahkemenin maddi gerçeği doğru olarak tespiti ve adil bir yargılama yapması arasında doğrudan bir ilişkinin bulunduğu açıktır. Bu sebeple ki, Anayasa Mahkemesi uyuşmazlığın çözümünde esas alınan bilirkişi raporlarının usule ve hukuka uygun olup olmadığı hususunu adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirme konusu yapmış; bilirkişi

²²² Berberoğlu Yenipınar, s. 25.

²²³ Candan, s. 861; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s. 1543; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 434. Bu yöndeki Danıştay kararı için bkz. Danıştay 7. Dairesi, T. 19.11.1991, E. 1991/1614, K. 1991/2789, www.legalbank.net (Erişim: 16.10.2024).

²²⁴ Danıştay 3. Dairesi, T. 05.06.1991, E. 1989/2916, K. 1991/2026, *Danıştay Dergisi*, S. 84-85, s. 123.

²²⁵ Kayıhoğlu, s. 158.

raporlarının kabul edilebilir nitelendirilmesi adına birtakım ilke ve kurallar koymuş, bunlara aykırı raporlara dayanılarak hüküm kurulmasının hak ihlali yaratacağına hükmetmiştir.

Diğer yandan, gerek Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrasında açıkça vurgulanması ve gerek Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik uygulaması doğrultusunda Anayasa Mahkemesi kararlarında çoğu kez Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına uygun hüküm kurmaktadır. Bu sebeple, bilirkişilik müessesesi ile bilirkişi raporlarının denetimine yönelik AİHM içtihadı ayrı bir önem taşımaktadır.

İlk olarak, AİHM kararlarında, bilirkişi raporunun ihtilaf konusu olayın meydana gelmesinde oynayacağı rol hakkında herhangi bir bilimsel değerlendirme içermemesi; mevcut davada uygulanabilecek veya uygulanması gereken tedavi protokoller incelenmeden, yalnızca bu zamana kadar uygulanan tıbbi işlemlerden söz edilmesi ve hiçbir zaman çağdaş tıp ve meslek kurallarından bahsetmeden ve bu türden bir açıklamayı belirtmeye imkân verebilecek neden veya nedenlerini herhangi bir şekilde açıklamadan, doktorların söz konusu standart ve kurallar ile uygunluk içerisinde hareket ettikleri sonucuna varması hak ihlali olarak nitelendirilmiştir.²²⁶ Yalnızca gerekçeli bir sonuç içeren ve somut olayda ileri sürülen sorulara cevap getiren, detaylı ve bilimsel içerikle desteklenen raporlar kişilerin adalete güven duymalarını sağlayabilir.²²⁷ Bu bakımdan AİHM'in bilirkişi raporlarının içeriğinin sorulan soruları gerekçeli cevaplamaya elverişli olup olmadığına önem atfettiği ortadadır.

Yine, kararlarında AİHM bilirkişinin uyuşmazlığın çözümüne yönelik teknik değerlendirme yapmak bakımından yeterli olup olmadığını değerlendirmektedir. AİHM, hükme esas alınan bilirkişi raporunu hazırlayan bilirkişilerin uyuşmazlık konusu teknik bakımından bilimsel yeterliliğe sahip ya da ilgili branştan olmamasını hak ihlali

²²⁶ Aydoğdu/Türkiye, T. 30.09.2016, B.No: 40448/06. Bu yöndeki başka kararlar için bkz. Altuğ ve Diğerleri/ Türkiye, T. 30.06.2015, B.No: 32086/07; Bajić/Hırvatistan, T. 13.11.2012, B.No: 41108/10; Sara Lind Eggertsdóttir/İzlanda, T. 04.07.2007, B.No: 31930/04, www.hudoc.echr.coe.int (Erişim: 12.10.2024).

²²⁷ Eugenia Lazăr/Romanya, T. 16.05.2010, B. No: 32146/05, www.hudoc.echr.coe.int (Erişim: 12.10.2024).

olarak nitelendirmiştir.²²⁸ Farklı kararlarının gerekçelerinde AİHM, uyumsuzluk konusu alana ilişkin uzmanların bilirkişi heyetinde sayıca azınlıkta olmasını yetersiz bulmuş; akademik kariyere sahip, uzman kişilerin görevlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²²⁹ Bilirkişinin bağımsızlık ve tarafsızlık koşullarının sağlanıp sağlanmadığını denetlediği kararlar da bulunmaktadır.²³⁰

Bir diğer kararında ise AİHM, bilirkişi raporunu değerlendirmekle yükümlü olan mahkemenin, bu raporu doğrudan esas alarak ya da aynen tekrarlayarak karar vermemesini; icap eden hallerde bilirkişi raporunda yer alan içeriğin doğruluğunu, gerçekte bağdaşır olup olmadığını denetlemesi ve sorgulaması gerektiğini ifade etmiştir.²³¹

Uyumsuzluğun çözümünde bilirkişi raporunun esas alındığı hallerde, AİHM'in söz konusu raporu organik, biçimsel ve içeriksel yönden değerlendirdiğini; eksik ya da hatalı raporlar esas alınarak hüküm kurulmasını hak ihlali olarak nitelendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Anayasa Mahkemesi de derece mahkemelerinin kararlarının eksik, gerekçesiz, çelişkili ya da uyumsuzluğun çözümü bakımından açık ve anlaşılır olmayan bilirkişi raporlarına dayandırılmasının hak ihlali oluşturacağına hükmetmektedir.²³² Kararlarında Anayasa Mahkemesi bilirkişi raporu alınmasının gerekip gerekmediği hususunda değerlendirme yapmamaktaysa da karara esas alınan bilirkişi raporunu, bilirkişinin niteliği ve raporun içeriği yönünden denetleyerek karar vermektedir.²³³ Burada ifade etmek gerekir ki, Anayasa Mahkemesi

²²⁸ Aydoğdu/Türkiye, T. 30.09.2016, B.No: 40448/06; Tapınc/Türkiye, T. 08.04.2014, B.No: 19378/08, www.hudoc.echr.coe.int (Erişim: 12.10.2024).

²²⁹ Serkan Seyhan, "Karar İncelemesi - Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Aydoğdu/Türkiye Davası (Başvuru No:40448/06) Karar Tarihi: 30.08.2016", *Fasikül Hukuk Dergisi*, C. 8, S. 83, 2016.

²³⁰ Bajić/Hırvatistan, T. 13.11.2012, B.No: 41108/10; Karpisiewicz/Polonya, T. 11.12.2012, B.No: 14730/09; Barabanshchikov /Rusya, T. 08.01.2009, B.No: 36220/02, www.hudoc.echr.coe.int (Erişim: 12.10.2024).

²³¹ Yardımcı/Türkiye, T. 05.01.2010, B.No: 5266/05, www.hudoc.echr.coe.int (Erişim: 11.10.2024).

²³² Anayasa Mahkemesi, Aydın Gür, B.No: 2015/3640, T. 30.10.2018; Anayasa Mahkemesi, Hilmi Düzgüner, B.No: 2014/9690, T. 11.05.2017, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 30.09.2024).

²³³ Anayasa Mahkemesi, Sencer Başat ve Diğerleri, T. 18.06.2014, B.No: 2013/7800, 18/6/2014, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 23.10.2024).

tıpkı AİHM içtihadında olduğu gibi, hukuka veya usule aykırı bulunduğu bilirkişi raporuna dayanılarak hüküm kurulan halleri yalnızca Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı kapsamında değil; uyuşmazlığın maddi gerçeğe aykırı olarak çözümlenmesi sebebiyle, dava konusu idari işlem veya eylemle müdahale edilen hak yönünden de ihlal sebebi olarak nitelendirmektedir.²³⁴ Bilindiği gibi temel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından Devlet'in usul yükümlülüğü bulunmakta olup, temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği hallerde öncelikle söz konusu durumun yarattığı olumsuz sonuçların derece mahkemelerince yapılacak etkin bir yargısal denetimle ortadan kaldırılması gerekir. Söz konusu etkili yargısal denetimin yapılması usul yönünden hak ihlaline sebep olur.²³⁵ Bu noktada, mahkeme tarafından verilen karara dayanak oluşturan bilirkişi raporunun hukuka ve usule aykırı olması, yargısal denetimin maddi gerçeğin tespiti bakımından elverişsiz olmasına yol açmakta; bu durum etkili yargısal denetim yükümlülüğünün ihlaline sebep olur.

Anayasa Mahkemesi bir kararında, bilirkişi raporunda yer alan içerikle dosya kapsamındaki bilgi ve belgelerin örtüşmemesini, çelişkili olmasını ve bu rapor esas alınarak hüküm kurulmasını hak ihlali olarak nitelendirmiştir.²³⁶ Diğer bir kararda ise mahkemenin gerekçesini açıkça ortaya koymak kaydıyla yetersiz bulunduğu bilirkişi raporunun aksi yönde hüküm kurmasının hak ihlali oluşturmadığını ifade etmiştir.²³⁷ Başka bir kararda ise, mahkemenin gerekçesiz veya soyut, teknik bilgiler ile maddi vakıalar arasında ilişkinin kurulmadığı, ye-

²³⁴ Anayasa Mahkemesi, Fındık Kılıçaslan, T. 11.10.2018, B.No: 2015/97, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 30.09.2024).

²³⁵ Mc Cann ve Diğerleri/İngiltere, T. 27.09.1995, B.No: 17/1994/464/545, www.hudoc.echr.coe.int (Erişim: 01.10.2024).

²³⁶ Anayasa Mahkemesi, Yasin Çıldır, T. 14.04.2016, B.No: 2013/8147, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 10.10.2024).

²³⁷ "...bilirkişinin bilimsel veya teknik uzmanlık gerektiren ve objektif olarak bakıldığında mahkemenin vâkıf olmadığı meselelerde görüş beyan ettiği dikkate alındığında mahkemenin bilirkişi raporunu yetersiz görmesi durumunda bunun gerekçesini ortaya koyması gerekir. Mahkemenin, gerekçesini açıklamadan bilirkişi raporunu hükme esas alınamaz bulması, raporun lehine olduğu kişi açısından yargılama adaletini olumsuz yönde etkileyebileceği gibi ... davalarda taşınmazın gerçek bedelinin veya taşınmazda meydana gelen değer kaybının gerçek miktarının tespit edilmesini de engelleyebilir". (Anayasa Mahkemesi, Saadet Esin, T. 26.10.2017, B.No: 2014/18103, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 22.10.2024).)

terli somut bulgu ve tespitlere yer verilmeyen bilirkişi raporu esas alınarak hüküm kurmasının hak ihlali oluşturacağına hükmedilmiştir.²³⁸ Başka bir kararda da “...derece mahkemesinin gerekçeleri, tarafların kanun yoluna başvuru imkanının etkili şekilde kullanabilmesini sağlayacak surette ayrıntılı olarak ortaya konulmalı; ulaşılan sonuçlar yeterli açıklıktaki bilimsel görüş ve raporlar gibi somut, nesnel verilere dayandırılmalıdır” denilerek bilirkişi raporlarının somut, nesnel, bilimsel ve anlaşılabilir olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.²³⁹

İçerik bakımından da Anayasa Mahkemesi, dosyaya sunulan bilirkişi raporlarının mahkemece inceleme konusu yapılmasının, yani dikkate alınmasının zorunlu olduğunu belirtmekle birlikte; gerekçesini ortaya koymak suretiyle mahkemenin bilirkişi raporundan aksi yönde hüküm kurmasının mümkün olduğunu ve hatta gerekli olduğunu ortaya koymuştur.²⁴⁰

“...derece mahkemelerinin hükümlerini dayandırdığı bilirkişi raporlarında ifadeler, bağlamlarından kopararak incelenmiş; özellikle eldeki başvuruya konu kitabın kurgusal bir roman olduğu, özgün bir tarzının bulunduğu gözetilmemiş, ...yalnızca ifade edilen fikir ve bilgilerin içeriğini değil bunların ifade ediliş biçimlerini de koruma altına aldığı göz önünde bulundurulmamıştır. ...mahkemelerin kararlarını dayandırdıkları raporlardan ilkinin hazırlayan akademisyenlerden olan ve eski Anadolu Türkçesi ve tarihî Türk lehçeleri alanında akademik çalışmaları bulunan Türk dili bilirkişisi ile ceza ve ceza usul hukuku alanında çalışan bir akademisyen olduğu anlaşılan diğer bilirkişinin olay bağlamında Fransız kültürü ve edebiyatı alanında nasıl bir uzmanlığının olduğu dosyadan anlaşılammıştır.”²⁴¹

Sözü geçen bu kararında Anayasa Mahkemesi derece mahkemesi tarafından hükme esas alınan bilirkişi raporunu içerik yönünden denetlemiş; raporun içeriksel yönden hata ve eksiklikler taşıdığı gerek-

²³⁸ Anayasa Mahkemesi, Emrah Egeç, T. 11.12.2018, B.No: 2015/9714, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 10.10.2024).

²³⁹ Anayasa Mahkemesi, Fındık Kılıçaslan, T. 11.10.2018, B.No: 2015/97, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 30.09.2024).

²⁴⁰ Anayasa Mahkemesi, İrfan Sancı (2), T. 30.03.2022, B.No: 2018/5652, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 22.10.2024); Anayasa Mahkemesi, T. 03.06.2021, E. 2021/8, K. 2021/40; Anayasa Mahkemesi, A.D., T. 09.01.2019, B.No: 2015/10393; Anayasa Mahkemesi, Tam Petrol Ürünleri Alım Satım LTD Şti, T. 10.06.2015, B.No: 2013/2131, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 22.10.2024);

²⁴¹ Anayasa Mahkemesi, İrfan Sancı (2), T. 30.03.2022, B.No: 2018/5652, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 22.10.2024).

çesiyle hükme esas alınmasını hukuka aykırı bulmuştur. Ayrıca bu kararda Anayasa Mahkemesi'nin bilirkişi atanan kişilerin uyuşmazlığın çözümü bakımından uzmanlık koşulunu sağlayıp sağlamadığının da değerlendirildiği dikkat çekmektedir.

Başka bir kararda ise Anayasa Mahkemesi içerik yönünden değerlendirdiği hükme esas bilirkişi raporunu hukuka uygun bulmuştur.²⁴²

“olayda doktorların ve hastanenin kusurunun bulunmadığı yönünde görüş bildiren bilirkişi raporuna dayanarak davanın reddine karar vermiştir. Hükme esas alınan ikinci raporda, tarafların iddialarının kişi hakkında düzenlenen tıbbi belgelerdeki bulgular ve genel tıp kuralları gözetilerek değerlendirildiği görülmüştür. Buna göre derece mahkemesince yapılan yargılamada ve uzman bilirkişi raporunda yeterli somut bulgu ve tespitlere yer verilerek başvuruçuların iddialarının bu yönüyle ayrıntılı bir biçimde tartışıldığı ve karşılandığı söylenebilir”.

Görüldüğü gibi, Anayasa Mahkemesi bilirkişi raporlarını organik, biçimsel ve içeriksel yönden denetime tabi tutmaktadır. Söz konusu denetim sonucunda hukuka yahut usule aykırı rapor esas alınarak hüküm kurulduğunun tespit edilmesi yalnızca adil yargılanma hakkı bakımından değil; derece mahkemesi önünde yargılama konusu yapılan idari işlem veya eylemin müdahale oluşturduğu hakka yönelik aykırılığın giderilememiş olması sebebiyle, bu hakkın da usul yönünden ihlal edilmiş olduğunu ortaya konulmuştur.

SONUÇ

Sosyal ve ekonomik hayatın getirdiği ihtiyaçlara paralel olarak idarenin faaliyetlerindeki sayı ve içerik yönünden artışa bağlı olarak, idari uyuşmazlıkların çözümünde bilirkişiye başvurulması adeta bir mecburiyet haline gelmiştir. Nitekim, yargı mercileri de çözümü teknik ve özel bilgi ya da uzmanlık gerektiren konularda bilirkişi görüşü alınmadan hüküm kurulmasının hukuka aykırılık oluşturacağını ortaya koymaktadır. Bu durum ise, uyuşmazlıkların bilirkişi ile hâkimin birlikte yürüttüğü yargılama faaliyeti yoluyla çözümlenebilmesi sonucunu meydana getirmektedir.

²⁴² Anayasa Mahkemesi, Sultan Bulut ve Diğerleri, T. 20.12.2021, B.No: 2017/37430, www.anayasa.gov.tr (Erişim: 22.10.2024).

Uyuşmazlığın çözümünde üstlendiği etkin konum dikkate alındığında, İYUK'ta bilirkişilik müessesesinin ayrıca düzenlenmemiş olması birtakım hukuki problemleri beraberinde getirmektedir. Şöyle ki, resen araştırma ilkesinin geçerli olduğu idari yargılama usulünde bilirkişilik müessesesinin işletilmesi bakımından hâkimin daha etkin bir rolü bulunur. Bu husus, özellikle bilirkişi görüşü istenmesinin gerekip gerekmediği, bilirkişinin seçimi, bilirkişilik faaliyetinin yürütülüş biçimi ve nihayet bilirkişi raporlarının yargılama üzerindeki etkisi yönlerinden idari yargı hakiminin adli yargı mercilerine nazaran daha geniş bir serbestlik içerisinde bulunmasını sağlar. Bilirkişilik müessesesi yönünden adli yargıda benimsenen katı usul kuralları idari yargılama hukukunun kendine özgü özellikleri dikkate alınarak esnetilmiş ve hatta ayırık uygulamalar içtihat yoluyla geliştirilmiştir. Bunun yanında, idari uyuşmazlıkların çözümünde tarafların pasif statüsü, bilirkişi raporunun gerek hazırlanması ve gerek devam eden yargılama üzerinde etki doğurması aşamalarında tarafların etkili katılım sağlayamamasına, iddia ve savunmalarını ileri sürememelerine; eksik, yetersiz veya içerik yönünden hatalı bilirkişi raporları esas alınarak hüküm kurulmasına sebep olabilmektedir. Bu durumun, maddi gerçeğin tespitinin yanında adil yargılanma hakkının kullanılması adına önemli bir hukuki sorun teşkil edeceği açıktır. Açıklanan sebeplerle, bilirkişilik müessesesinin İYUK'ta, idari yargıya uyarlanarak yer bulmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.

İdari yargı mercilerinin iş yükünün yoğunluğunun da bir sonucu olarak, mahkemelerin özellikle teknik ve özel bilgi ya da uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların çözümünü fiili olarak bilirkişiye bıraktıkları; çoğunlukla bilirkişi raporunda ortaya konulan görüşü aynen tekrar etmek suretiyle hüküm kurdukları dikkat çekmektedir. Hâkimin teknik ve özel bilgi gerektiren konularda bilirkişi görüşünden yararlanması kaçınılmaz bir gereklilik ise de gerek hakim söz konusu raporlardaki açıklamalara ek hukuki tespit ve değerlendirmede bulunmaktan imtina etmesi ve gerek bilirkişi raporlarında teknik ve özel bilginin yanında hukuki değerlendirmelere de yer verilmesi, yargı yetkisinin fiili olarak bilirkişiye devri gibi Anayasa'ya aykırı bir sonucu beraberinde getirmektedir. Oysaki, bilirkişilik müessesesine başvuru hallerde bilirkişi yalnızca çözümü teknik ve özel bilgi gerektiren unsurlara yönelik değerlendirme yapma yetkisini haiz olmakta, teknik

değerlendirmeleri içeren görüş üzerine nihai karar mahkeme tarafından yapılan hukuki inceleme üzerine verilmektedir. Uygulamada ise bilirkişilik müessesesi adeta uyuşmazlığın esas çözüm mercii şeklinde algılanabilmektedir.

Nihai yargılama mercii olmanın yanında mahkemelerin bilirkişi raporlarının usule ve hukuka uygun olup olmadığı bakımından da denetim yetkisi bulunmaktadır. Öyle ki, bilirkişinin organik yönden doğru belirlenmemesi yahut bilirkişi raporunun biçimsel veya içeriksel yönden eksik ya da kusurlu olması durumunda söz konusu rapor esas alınarak hüküm kurulması Danıştayca bozma sebebi, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından ise hak ihlali olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla gerek bilirkişinin seçimi ve gerek bilirkişi raporlarının usule ve hukuka uygun olması yargılama faaliyetinin etkili işlemesi bakımından ehemmiyet taşımaktadır.

Bu noktada, bilirkişilik müessesinin idari yargılama usulüne özgü olarak kanunda ayrıca düzenlenmesinin yanında gerek bilirkişinin seçilmesi, gerekse bilirkişi raporlarının biçim ve içerik yönünden taşınması gereken nitelik ve koşulları somutlaştıran ölçütlerin belirlenmesi, bu ölçütler hakkında, bilirkişilik yapan kişi ve kuruluşların bilgilendirilmesi ve yargı mercilerinin sıkı bir denetim uygulaması büyük önem taşımaktadır. Bu sayede, bilirkişi raporunun usule ve hukuka uygunluğu, Nihai Hükümün De Hukuka Uygun Olmasını Sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akyılmaz Bahtiyar, Sezginer Murat, Kaya Cemil, Açıklamalı İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019.
- Aslan Zehreddin, Barlass İrfan, Arat Nilay, Kağıtçıoğlu Mutlu, Altındağ Halil, Gümüşkaya Gamze, Bardakçı Mehmet Akif, Yüzbaşıoğlu Cihan, Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku, 4. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- Atalı Murat, Ermenek İbrahim, Erdoğan Ersin, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.
- Berberoğlu Yenipınar Filiz, İdare ve Vergi Mahkemelerinde Bilirkişilik, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017.
- Candan Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 7. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.
- Çakır Hüseyin Melih, 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu Kapsamında Bilirkişinin Disiplin Sorumluluğu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

- Deryal Yahya, *Türk Hukukunda Bilirkişilik*, 6. bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017. ("Bilirkişilik")
- Erdal Muhammed, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.
- Gözler Kemal, *İdare Hukuku*, C. 1, 2. baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2009.
- Gözübüyük, A. Şeref, Tan Turgut, *İdare Hukuku*, C. 2, 8. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.
- Günday Metin, *İdari Yargılama Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2022.
- Kaplan Gürsel, *İdari Yargılama Hukuku*, 3. baskı, Ekin Yayıncılık, 2018.
- Karahanogulları Onur, *İdari Yargı İdarenin Hukuka Zorlanması*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.
- Koroğlu Hasan, *Türk Mahkemelerinde Bilirkişilik ve Bilirkişi Kurumları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Kuru Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. 3, 6. baskı, Demir-Demir, İstanbul, 2001.
- Özdemir Selman, *Bilirkişi İncelemesi*, Adalet Yayınları, Ankara, 2020.
- Pekcanitez Hakan, Atalay Oğuz, Özkes Muhammet, *Medeni Usul Hukuku*, 12. bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2024.
- Tansuğ Çağla, *İdari Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Yasin Melikşah, *İdari Yargılama Hukukunda İspat*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Yıldırım Turan, Fiş Üstün Gül, *Açıklamalı Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

Makaleler

- Akıllıoğlu Tekin, "Bilirkişi ve Doğru Yargılama" konulu Onar-Sarıca-Duran Hukuk Devleti Günü (5 Mart 2012) Sempozyum konuşması in *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, C. 15 S. 2, 2012, ss. 169 - 221.
- Akil Cenk, "Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi-Uzman Tanık Ayrımı", *Ankara Barosu Dergisi*, Y. 2011, S. 2, ss. 171-183.
- Aşçıoğlu Çetin, "Yargılama Çalışmalarında Bilirkişi Sorunu ve Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 1992, S. 8, ss. 349-371.
- Çınarlı Serkan, "Bilirkişi Raporunun İdare Hukuku Açısından Delil Değeri", XVI *Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu- Tıp Hukukunda Bilirkişilik*, İzmir Barosu Yayınları, İzmir, 2018, ss. 55-74.
- Deryal Yahya, "Bilirkişiden Ek Rapor İstenmesi ve Yeni Bilirkişi İncelemesi", XVI *Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu- Tıp Hukukunda Bilirkişilik*, İzmir Barosu Yayınları, İzmir, 2018, ss. 21-43. ("Ek Rapor")
- Eroğlu Durkal Müzeyyen, "Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 131, 2017, ss. 179-210.
- Koç Sermet, "Bilirkişilik ve Adli Tıp Kurumu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 50, Ankara, 2004, ss. 144-151.

- Mavioğlu Oral, "Bilirkişiye Başvurma Zorunluğu ve Bilirkişi Raporları Karşısında Yargıcın Durumu", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 36, S. 1-4, 1970, ss. 371-387.
- Papakçı Acun, "Hukuki Bilirkişilik", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 22, S. 1, 2016, ss. 433-456.
- Pekcanitez Hakan, "Özel Uzman (Bilirkişi) Görüşü ve Değerlendirilmesi" in *Prof. Dr. Saim Üstündağ'a Armağan*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, ss. 397-418.
- Seyhan Serkan, "Karar İncelemesi - Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Aydoğdu/ Türkiye Davası (Başvuru No:40448/06) Karar Tarihi: 30.08.2016", *Fasikül Hukuk Dergisi*, C. 8, S. 83, 2016, ss.54-63.
- Tan Turgut, "Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Oral Sender'e Armağan Özel Sayısı*, C. 51, S. 1-4, 1994, ss. 409-423.
- Tanrıver Süha, "Bilirkişinin Sorumluluğu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 56, 2005, ss.133-166.
- Türk Hikmet Sami, "Bilirkişilik", *Adalet Dergisi*, Y. 91, S. 5, 2000, ss. 1-5.
- Ulukapı Ömer, "Bilirkişi Raporu ve Bilirkişi Raporunun Delil Olarak Değeri", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 3-4, 2001, ss. 191-207.

Diğer Eserler

- Kaylıoğlu Deniz, *İdari Yargılama Hukukunda Bilirkişilik*, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2019.
- Yayla Yıldızhan, *İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu (Birinci Bölüm Tartışmalar)*, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No: 33, Ankara, 1982.